Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вlашагlкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера дегз ◆ ЕРА, 20 ЯНВАРЬ, 1983 ШУ. ◆ № 9 (6731). ◆ Мах 3 кеп.

ДИСЦИПЛИНА ЧIОАГIЪЕ

КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленуме къаьстта чIоагIа уйла тIаххийтар къахьегама, производственни, тIадиила гIуллакх кхочушдара дисциплина чIоагIъе езаш хилара. Цига къамаьл деш КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Ю. В. Андропова белгалдир: «ВIаштIехьдаккхаза даргдац дикача, оьсарча къахьегамо, инициативано, хIаьнах санкера стимулировани ергйолаш дола хьалаш — экономически организационни. Иштта вокх оагIоракьа а, во баь болх, гIулакх вIаштIехьдоацаш леладар, бехктокхаш ца хетар эггара юкъарчал доацашагIчеи ца Iаткъаш дусаргдоацачеи тайпара Iаткъа деза болхлой материальни вознаграждене а, цар ворарча гIулакха а, моральни сийна а».

Парте Централни Комитета Пленума решенешка хьовзь шоай уйлаш ювцаш дукха кехаташ уx «Сердало» редакцега.

РСФСР заслуженни гIишлонхочо, цIенош деча комбината комплексни бригада бригадира А. Цечоева газета тIа язду: «Дукха уйла яй аз цхьацхьайолча коллективашка къахьегама дисциплина во хIана латт-хьогI, яхаш. Дукха да цун бахьанаш, со ва хетачох. Нагахьа санна производство болх дика вIаштIехьбаьккха бале, хIара болхлочоа ший декхараш дика деш диза дIагIоргда гIулаккаш. ХIаьта ма кхыча бесса хилча? ТIаккха во да!»

Вай республике хIезига яц болх лерттIа вIаштIехьбаьккхиа, хIара балха моттиге оьсаре къахьегара хьалаш хьаккхелла предприятеш, гIишлонаш, колхозаш, совхозаш. Масала, «Промавтоматика» яхача НПО, Социалистически Къахьегама Турпала Ш. Хаджиева гIишлонцъеча комплексни бригаде, Шелковской района «Путь к коммунизму» яхача колхозе прогулаш елга, къахьегама дисциплина телхаелга латтахьа мара хулаш хIема дац. Цу коллективашка къахьегара хьалаш дика вIаштIехьдахарел совтIа чакхдоах харцахьа лелар ловргдоаца гIулакхаш а. Къахьегама а производственна а дисциплина толхаль цхьа моттиг йитац ца ювцаш, боагIаш бола бехк ца беш. Цудухьа тамаш а яц уж коллективаш даим хьалха латташ хьайоагIаш хилар.

Кхыча тайпара хул болхлошта къахьегара кулгалхоша доагIаш дола хьалаш вIаштIехьа ца дахьача. Укхаза дукхагIа прогулаш ю, производственни а технологически а дисциплина телхаю.

Оборудовани болх ца беш сеца латтаро, администрацо бокъо а луш балха хьа ца ахаро, прогулаш яро хIара шера доккхий зенаш ду халкъа боахана. Масала Назрановски трикотажни фабрике дIадахача шера хьалхарча ах шера уж бахьанаш долаш хIара болхлочоа лаьрхIача 14 балха ди дайнад. Грозненски нога гIирса фабрике — 12. ГIишлойна материални промышленноста предприятешка болх бечарех 20 процент, е хIара пхелагIчо прогул яй. ХIаьта кхетаде хала дац цига а Назрановски трикотажни, Грозненски нога гIирса фабрикашка а болх лерттIа дIа ца бахар, цхьаьна планаш кхочушдеш ца яр, арахецача продукцега дукха брак хилар.

ЧIоагIа дисциплина производства эффективность айяра йоккха торо я, капитальни рузкъаш дIадахийта а ца дезаш хоалуш пайда боал воx, хIаьта нерттердар да яз пайда цу сахьате боалаш хилар. Бакъда, цу торонех хIанз а биза пайда эцац массанахьа а. Цхьаболча кулгалхоша болх вIаштIехьбаккха вокшта ца хар къайлахухь «объективни» бахьанаш е лехаш.

Дисциплина йолаш вах хьалххебар айкха дувзадела да социалистически яхь йоаржарца. Цо къахьегача коллективашта юкъера общественни бувзамаш чIоагIду, чурча торонех биизагIа пайда эцара тIабераабу, творчески, эффективагIа болх бара гIо ду. Коллективе масса йолча хана ховш хила деза хьалха латтар, тIехьависар малие а тIехьа хIана висаа а. Дисциплина телхачоа гаттара чIоагIа Iатиьпий новкъосташта хетар, даьхача гIалата цар беш бола зах. ХIаьта къахьегамцара безам боаних карагIдаьнача дикача гIуллакха уйла тIа ца яхийтаро, яхьа итогаш еча гIалат далийтаро. ХIара болхлочо кхоллача минутех хьахул бIарччача коллектива толам. ХIаьта цIаккха а доккхий толамаш доахалургдац хIара балха минута чот е ца Iемачоа, балхах къехкачоа, юкъара хьаштех бе-башха доацаш волчоа.

Цудухьа юкъарчал доацаш къахьегаца коллективашка хьинарегIа къовсам лоаттабе беза боахам тесса лелабарца, прогулешца, балха ха зехьа йоаржаш. Къахьегама дисциплина лоархIам айбара из массагIча бараза тIа а чот йIхе деза социалистически яхьа итогаш еш, коммунистически къахьегама коллектив яха цIи луча хана, моральни а материальни а совгIат деча хана.

Нийса лархIа деза 1983 шера социалистически декхараш тIанйдеш къахьегама дисциплина чIоагIъяра дешаш царна юкъехкухьача коллективаша дер.

ЧIоагIа къахьегама дисциплина хила еза хIара учреждене, торговле, коммунально-бытовой гIуллакхаш деча предприятешка, общественни транспорте, бувзаме — наха гIулакх деш мел йолча моттигашка.

Партийни, советски, профсоюзни, комсомольски организацеш декхарийла я чIоагIа къахьегамеи производственнии дисциплина хилийтара беча балха керте отта, хIаьта из дара ларда тIа производства эффективности балха дикали хIара коллективе дIахо айелга, арахецача продукце дикал лаккъелга, КПСС XXVI съезда, цул тIехьагIа хиннача парте ЦК Пленумий решенеш кхоачашъелга Iалашде.

ХЬОНА, ДАЬХЕ, ТХА ХЬИНАРЕ КЪАХЬЕГАМ!

1983 шера дола Нохч-ГIалгIай АССР къахьегамхой СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ДЕКХАРАШ

Парте XXVI съезда, КПСС ЦК майски ноябрьски (1982 ш.) Пленумий решенеш кхоачашъеш, СССР хьаяь 60 шу, Нохч-ГIалгIай АССР автономе 60 шу дизараи из ший лоIамагIа Россена юкъеяха 200 шу дизараи даха ма доаггIара накъадахара шерра социалистически яхь а йоаржаяь, Нохч-ГIалгIай АССР къахьегамхоша керда толамаш даьхар республика экономика дегIайоалаеча, бахача наьха хьал-торо айеча. Промышленни продукци маьхала яккхара пятилетка шин шера задани хьанал хьалха — 24 декабре кхоачашъяьй, планал совгIа из маьхала яьккхай 41,2 миллион сома, хIаьта 1982 шера план кхоачашъяьй 27 декабре. СихагIа дегIаихад машиностроене изделеш, автоматизаце средстваш, управлене системаш хьаеш, технически прогресс хьагойташ, кхыдола доакъош.

1982 шера планал совгIа даьккхад 190 эзар тонн мехкдаьтта, 70 миллион тонн мехкдаьттаца йоагIа газ, 2000 тоннал совгIа мехкдаьтта химически синтеза продукци, 12 миллион сома маьха бахача наха эша товараш арахийцад. Къахьегама оьсарле айяра задани 101 процент кхоачашъяьй, 350 млн. сомал совгIа пайда баьб. Аттестаци е йоагIача продукцена юкъера пачхаьлкхен дикала Знак йола изделеш 36 процентал совгIа я.

ГIишлош хьалъеш йола организацеш лоардIаьй шоай низаща деш долча гIишлоний балхех.

Кхачан программа чакхйоахаш, республика юрта боахаме къахьегараша 1982 шера цхьадола толамаш даьхад юртбоахама продукци дукхагIа йоаккхача а кийчъеча а. Пачхаьлкхенга ялат, коартолаш, тхьамка, бахчеви культураш, шура, фуаш дохкара план кхоачашъяьй.

ДIахо дегIаихад транспорта, наькъий боахама дерригa тайпаш, бувзам, кхыйола отраслеш. Розничне товарооборота, бытовой гIулакхаш делгеи айденнад.

Юбилейни шера Нохч-ГIалгIайчена карагIдаьннарий боккха мах баьб партеи правительства. Цуна еннай Къахьегама Цеча Байракха орден, хIаьта СССР хьаяь 60 шу дизара сийна лелаьча социалистически яхьа итогаш еш республикана еннай РСФСР Министрий Советеи ВЦСПС-и карара кара тела ЦIе байракх. КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК карара кара тела ЦIе байракхаш еннай г. Грозненa, Назрановски Веденски районашта, «Грозтрубопроводстрой» треста, гIишлоний Нохч-ГIалгIай управлене № 7 йолча гIишлон-монтажни управленена, «Шелковской» госплемзавода коллективашта.

КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленума решенешца, КПСС ЦК Генеральни секретара нов. Ю. В. Андропова Пленумеи СССР хьаяь 60 шу дизара хетаяьча торжественни заседане даьча къамаьлацарча выводашцеи положенешцеи кулгал а лувцаш, XI пятилетка юкъмоттигерча шера халкъбовхам дегIабоалабара парте оттаяь программа толаме кхоачашъяра тIехьа «ХIара балха дийнахьа тIехдика дисциплиней хьадер дукхагIец хилийта» яхача девизагIа социалистически яхь а йоаржаяь министерствай, ведомствай, объединеней, предприятей, совхозий, колхозий, стройкай, организацей коллективаша шоай низаш тIаухийт резервех бизагIа пайда эцаран производствана дIахо интенсификаци яран, боахам тесса лелабарцеи ца доагIача рузкъа дIаахийтарцеи къовсам лоаттабара, Iилма-технически прогресс сихъяра, къахьегамеи производственнии дисциплина чIоагIъяра, беррига ча балха дикал айяра. 1983 шера укх лохехьара социалистически декхараш тIаэц:

ПРОМЫШЛЕННОСТЕ ГIОЛЛА:

Пятилетка кхаь шера план 23 декабре кхоачашъелга Iалаш а даь планал совгIа 56 миллион сома маьха продукци яла.

Промышленни продукци маьхала яккхара 1983 шера задани 28 декабре кхоачашъе а планал совгIа 15 млн. сома из маьхала яккха а, поставкаш договорашка а заказашка а хьежна Iалашъе а.

Къахьегамен производственни дисциплина чIоагIъяра, балха за йоаяр хIезагдара четагIа къахьегама оьсарле 0,5 процент айе, хIаьта из чакхдаккхара четагIа тIакхетача продукце 90 процентал хIоагIа хургдоаца хулга Iалашде.

Республика халкъа боахаме беш бола пайда 2 процент дукхагIа хилийте.

Халкъа эшача товарий ассортимент шерье, уж дукхагIа хьаде, планал совгIа 10 миллион сомал хIезагIа доалаш уж арахеца, продукце 130 керда тайпа арахецарга карадерзаде.

Болх беш йолча предприятешта реконструкци елгеи уж технически эргайоахилгеи сихде. 70 производственна, цеха, участкайна комплексни механизаци автоматизаци елга чакхдаккха, 27 механизированни поточни автоматически линеш дIаоттае. Уж мероприятеш чакхъяхарех 8,5 миллион сомал дукхагIа пайда бе.

Промышленни продукце дикали технически боерами айбе, аттестаци еча продукцена юкъе дикала Знак йола продукци 38 процентага дIаяхачийта.

Производственни низалехи керттерча фондеха пайда дикагIа эца, оборудоване сменноста коэффициент лакхъе.

(Чистедоалар II-ча оагIо тIа).

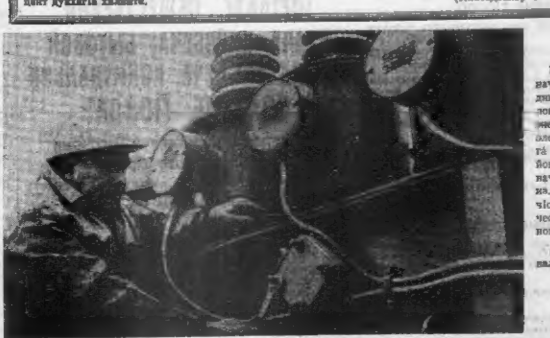

Къахьегама ветеран, къовача болхлой хьехамча Владимир Дмитриевич Шаповалов дика вовзаш ва «Грозэнерго» объединене. Ший электрослесара говзал кIоаргa йовзаш, шерашца Iоаль йоккха опыт камаьрша къовначарца еккаш болхло ва из. Цудухьа коллективо чIоагIа сий ду коммунистически къахьегама ударника новкъоста Шаповалова.

СУРТА ТIА: В. Д. Шаповалов.

В. ЮНЦЕВИЧА сурт.

ССР Министрий Совете

Бахача наха гIулакхаш деш йолча предприятей, организацей, учреждеией балха режим лертIанаккхарца кувзадеина долча дешаех лаьца соцам баьб СССР Министрий Совето.

Соцам тIа белгалдоаккх, дукхача городашкарчеи районашкарчеи дукхагIа йолча тикаша, мастерскеца, ательеца, жилищно - эксплуатационни организацеша къахьегамхой керттера дакъа производстве долча сахьаташка болх беш хилар. Шоай гIулакхаш къоастаде дезаш бола нах каст-каста балха тIерабовлийтилга администрацегара дехаша, отпускаш ийлза, хIаьта цкъаа оттаь къахьегама распорядок телхаяяра а ца боалаш хул. Дукха ха йовю цар гIулакхаш деча сфере гIулакх во вIаштIехьдаьккхаш шоаш болча ухараш теркал ца беши хилар бахьан долаш.

Бахача наха гIулакхаш деча предприятей, организацей, учреждеией балха тIара цIенхаштта кхоачамбоацараш бахьан долаш даха а доагIаш бехкаш доах къахьегамхоша. чIоагIа Iатиъ уж къахьегама дисциплина, къахьегама оьсарлена, хIаьта бухсоцача кхаьчача доккха зе ду цар пачхаьлкхенна.

Бахача наха деш дола гIулакхаш дIахо товдари йоаш йола балха ха кIезигъяри духьа СССР Министрий Советo союзни автономни республикий Министрий Советаш, халкъа депутатий краевойи областнойи Советий исполкомаш, СССР торговле Министерство, Центросоюз, СССР бувлама Министерство, СССР уназцIено лораяра Министерство, СССР юстице Министерство, СССР Пачхьалкхен къахьегама сберегательни кассай правлени, СССР прокуратура, СССР чурча гIулакхий Министерство, СССР просвещене Министерство, машинаьгъий Министерство, граждански авиаце Министерство, кхыйола министерстваши ведомстваши декхарийла яй бахача наха гIулакхаш деш йолча предприятей, организацей, учреждеией балха тIа йоагIаш йола порядок отталра 1983 ш. I апреле практически гIулакхаш чакхдаха. Советски наха яхараши эшараши дизагIа а дикагIа а кхоачашдергдолча, цар производственни гIулакхашта зе хургдоацача тайпара гIулакх вIаштIехьдаккха.

Халкъа депутатий городскойи -районийи Советий исполкомашта тIадилладгIулакхаш деча сфера предприятей, организацей, учреждеией балха деноши сахьаташ къахьегамхошта аьттув болашагIа хургдолча тайпара хувцийта. Дикал даргдоацача моттигашца дежурни тикаш тIаеллийта а хIаьта иштта бахача наха гIулакхаш деш йолча кхыча предприятешка сайрийна болх белга а Iалашде, школьлащи графикагIа беча балха практика, балха ди декъа а декъаш, шерье, къаьстта а юрташка, гIулакхаш деча сферана дизза доадача балха дийнахьа болхлой юкъеоара торонех биззагIа пайда эца.

Бахача наха гIулакхаш деча предприятей, организацей, учреждеией балха режим къахьегам дикагIа вIаштIехьбаккхара, цак кхетамна балха тIа дIалийсбара, къахьегама дисциплина чIоагIъяра, гIулакхаш деча сферерча хIара болхлочун шийна тIадиллача гIулакха хьалхара бехктохкам лакхбара наьнъаца лертIаяккхара тIаерзаль мероприятеш чакхйоахилга Iалашде дезаш я союзни республикай Министрий Советаш, СССР министерстваши ведомствашн. Бахача наха деш дола гIулакхаш товдара дешаех лаьца халкъа депутатий Советий исполкомашка тела предложенеш СССР Госпланица цхьана сихха къестае а царех лаьца йоагIаш йола решенеш тIаийе а еза цар.

Къахьегамхошта дукхьал цар болх беча мотте бытовой гIулакхаш дарах йола опыт шерра йоржаяр Iалашделга тIа да союзни республикий Министрий Советашта, халкъа депутатий краевойи областнойи Советий исполкомашта, СССР торговле Министерствана, Центросоюза, кхыча министерстваштеи ведомстваштеи. Предприятешна, гIишлонашка, совхозашкеи колхозашкеи профсоюзни организацей предложенеш теркал а еш нога цIирсаши баракъаши тоаду, баракъаш дутта, хIамаш химически цIенъю приемни пункташ яха, хьалхагIе а заказаш дIайдеш еш йола торговли дегIаккхуйла, бахача наха аьттув болаш йолча гIулакхаш дара кхыча формех пайда эца.

Лакхе белгалдаь дешаш къестадара, цу гIулакха лаьрхIа помещенеш, хилазза ергйоаца оборудовани, транспортни средстваш хьожара ма могга новкъостал де, гIулакхаш деча сфера гIулакхех шоай балха ха йоа а ца еш пайда эца къахьегамхошка йиш хулийташ дола хьалаш вIаштIехьдаха деза предприятей, организацей, боахамий кулгалхоша.

Нов. В. Г. Болдина Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота яларах дола

Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

1982 шера сентябре городе Лейпциге хиннача дуйне халкъашта юкъергIа ярмаркe яхьийта Нохч-ГIалгIай АССР экспозици кийчъеча боккха организаторски болх барах, общественни вазаре хьинаре дакъа лацарах Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика Лаккхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла Болдин Владимир Георгиевича — Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета гIулакхий управлене промышленно-транспортни отдела начальника.

Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхехьарча Совета Президиума председатель Х. ВОКОВ.

Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИЙ.

гор. Грозный,
1983 шу, 18 январь

БЕЛГАЛБАЬХАБ

Боккха толам баьккхаб дIадахача шера «Куларинский» совхоза хьайбаш леладераша. ПланагIа йоккха йоагIар 1400 тонн йолаш пачхаьлкхенга еннай 1502 тонн шура. ХIаьта план дикка тIехкхоачаш а еш, хIара шоаш кхоабача Iаттагара 3200 килограмм шура яьккхай цар.

Деттаяш дола доахий леладеш ши ферма я цу совхое. Царна кулгалдеш ба йоккха опыт йола Кадырова Яхеи Абдулазиев Султани.

ЦхьайттталагIча пятилетка шоллагIча шера шин план дикка тIехкхоачаш а еш пачхаьлкхенна 1128 тонн шура дIаеннай Абдулазиева кулгалдеш йолча № 1 йолча ферма коллективо. ХIаьта планал совгIа 57 тонн шура дIаеннай Кадыровас кулгалдеча № 2 йолча ферма коллективо а. Духьалхьа даьхна доахан кхоебаш хиннай из коллектив. Цун вIаштIехьдаьннад планагIа яккха йоагIар 2234 килограмм йолаш хIара Iаттагара 3040 килограмм шура яккха.

Дика къахьег совхоза доярхашца. № 1 йолча ферме лаьржача социалистически яхье хьалхара моттиг даьккхай Умарова Суайбата. ПланагIа яккха йоагIар 3069 килограмм йолаш хIара ше беттача Iаттагара сохна 5066 килограмм шура яьккхай цо. 5056 килограмм шура яьккхай хIара Iаттагара шоллагIа моттиг яьккхача Алимерзоева Майзана. Шоай планаш дикка тIехкхоачашъяьй Шахгироева Язмана, Исаева Любас, Абаварова Курдес, Батиева Куржана, кхыбараш.

№ 2 йолча ферма доярхашта юкъе эггара дикагIа къахьийгад Вахаева Алпатус. Цо хIара Iаттагара 3838 килограмм шура яьккхай. ХIаьта кхо эзар совгIа килограмм шура яьккхай Дадаева Тацьюс, Гадаева Зугаша, Гакаева Тамаре.

Iан деношка шура лаьгI ца йолийташ, дерригa шоай низаш оарцагIдаьха къахьегаш я совхоза фермаш. Дийнахьа хIара Iаттагара 7—7,2 килограмм шура йоаккх цига.

1982 шера республика боахамашка пачхаьлкхенга хьайбай продукташ йохкара планаш кхоачашъеча яьча итогех «Куларинский» совхоза къахьегамхоша дика болх баь хилар белгалдаьккхад.

С. ТОВСУЛТАНОВ.

ДЕЗАЛА ТОЛАМ

Беркате дезал ба ТIаусарбар. Школа чакх ма яьккхинге а, шоай даьнен наннен лаьрах, къахьегама новкъа баьлар уж. ПаьтIамат яхлагIча классе дешаш йолча хана юртарча говзанчашцеи къахьегама ветеранашцеи вIашагIкхетар хилар дешархой. Цу тайпара вIашагIкхетараш-м каст- каста хулар, цхьабакъда, цу саракъа «Лермонтовский» совхозе толамагIа волча хьажкIаш лелаечо коммуниста Чагаев Iимрана ший балхах а лаьтто луча пайдац а лаьца къамаьл даьчул тIехьагIа кIоаргга уйла е яьлар ши йиша — Агаевгlар ПаьтIамати Лидаи.

Цул совгIа, цу шинне шиттал чIоагIа дег чу юкаш уйла яра бахьан цхьаькха а дар. да — ТIаус а нана — Марусеи а аIамига болча хана деиз лаьттаца бувзабенна, кхаш леладеш хиннаб. БIаргагора лаьттанца беча балхах доала беркат: ялат, доаннар, ахча. Цун уйла ялла шоаш хиннача тIехьагIа, ПаьтIамати Лидаи кIоаргагIа зе яьлар шоай даси наласи бу болх. ТIаккха безам тIабелар цар ялаташ кхедара балха.

Школе каникулаш йолча хана шоай нанна Марусена гIо деш хулар мехкарий шекара свеклаш кхее: оьсар дора, нийсхйора, гурахьа чуапар.

Шераш дIаухар, цин йоI оянайоалаш латтар. БархI класс чакхьаьккхар ПаьтIамата а Лидас а. Бера хана деиз шоашта безабенна бола лаьтта лелабара болх карайнйцар цу шинне а: шекара свеклаш кхеелга.

Юкхьанцаргlа шера а тIехьа планаш кхочашйора йижареша. ХIаьта а, балха тIа зеденначоа кхоачам хиладар, даси наласи хьийхар тоъаш дадар. СвеклашдикагIа кхиара дукхагIа ха дезар, цудухьа бахар уж свеклаш лелаерий говзал лакхьеча кружоке Iомабала. Совхоза дикагIбола специалисташ бар цига хьехаш.

Цу тайпара, говзал лаккъялара хьежна доккхагIа хулар доаха толамаш а — 1980 шерарчул дикагIа дар уж 1981 шера. Укхаза бенгалбоаккхаргба вай бIаргийача дезала толам. Ийъ гектар свеклаш лелайора наваси цици йоIой. План цкъан ахазеи кхоачаш а еш, цар хIара гектара тIара дIаелар 360 центнер совгIа шекара свеклаш.

Цунах кхоачаш баь Iензар хьаьнала къахьегамхой. ДIадахача 1982 шера дезало соцам бар хIаране шишша — ялх гектар хьа а нийца шерна оьлаш кхеде а уж яхь а чIоагIагIа хьувнкъаде а. Ха ца къовсаш Iунал дора свеклаштa: хан-ханнахьа ниийлхйора, оьсар дора, хий дехйар, минерални удобренешца водкормка йора. Цудухьа ала хIама доацаш дика хьийнъяр свеклаш.

— Транспорт ца тоъаш а йоачаш тулаш а новкъарлеяш нийслора тхова, — яхаш дувц Агаева Марусе. — ХIаьта а, халонаш эшаеш оаха хьийга къа зехьа дIовизар тха.

Дог гIоздоаккхаш дар 1982 шера карагIдаьннараш. Шоаш лелаяьча ялх гектара тIара 1800 центнер шекара свеклаш дIаелар хьаьнала къахьегамхоша. Масала, нанас — Марусе план 200 центнер йолаш 317 центнер, Лидас — 300, ПаьтIамата — 310 центнер гулйир хIара гектара тIара.

— КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленума решенеш кхоачаш а еш 1983 шера кхы а хьинарегIа къахьегарца ткоай толамаш дукха а алсамдаха лаьрхIа да тхо, — йоах ПаьтIамата.

Дезала да, Агаев ТIаус, Ачхой - Мартановски района ВаларгатIа бахача наха вовзаш ва «Лермонтовский» совхоза № 4 йолча бригаде техника тоаю говзанч санна а, хьаьнала, гIулакхаца сег хиларех тарра а; ший декхараш тIехдика кхоачашдеш вола къахьегамхо санна а.

А. ЗАЙНУТДИНОВ.

ХЬОНА, ДАЬХЕ, ТХА ХЬИНАРЕ КЪАХЬЕГАМ!

1983 ШЕРА ДОЛА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР КЪАХЬЕГАМХОЙ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ДЕКХАРАШ

(Чаккхе. Долалур 1-ча оагIо тIа).

Къахьегам вIаштIехьбаккхарен цох дах баларен прогрессивни бригадин формаш тIагIертагIа юкъейоалае.

Цхьан нарядах къахьегамах доагIар дIадуш йола бригадашкара болхлой 70 процент хилийта.

Республика къахьегамхой творчески инициатива шерагIа дегIайоалае. 10 миллион сомал кIезигагIа боацаш экономически пайда баргбола изобретенеши рационализаторски предложенеши производствана юкъейоалае.

Бийдал, материалаш, доагорa-энергетически ресурсаш кхоеш дIаахийтара чотагIа 23549 эзар киловатт-сахьат электроэнерги, 71 эзар гигакалори йIовхал, 11800 тонн условни доагор, 4800 тонн металл кходе.

Мехкдаьтта промышленносте гIолла:

Планал совгIа 110 эзар тонн мехкдаьтта, 50 миллион кубически метр мехкдаьттаца йоагIа газ кийкхен 370 эзар сома товарни продукци маьхала яккхен.

Бурув тохара балхаш эргадоахаш тоадара чотагIа бурув тохара задани 1500 метр тIехкхоачашъе.

Скважинеш хьалъяра цикл 3 процент лоацъе, хIаьта цун чотагIа планал совгIа шин скважина хьалъяьккха.

1983 шера Мескетын Сюрети яхача кердача майдашка геологотохкама балхаш дIадоладе, мехкдаьтта лахара бурув тоха 7 керда структура кийчъе. Тулха кIаллара юрски отложенешка мехкдаьтта дий хьажара ма могга дукхагIа материальни, маьхка ресурсаш, Iилмая потенциал хьагулъе.

«СевКавнефтегазпереработка» яхача объединене къахьегараша планал совгIа 16 млн. кубометр газ чакх а йоаккхаргьа 520 эзар сома продукци маьхала а йоаккхаргья.

8,4 миллион киловатт-сахьат электроэнерги, 17,3 эзар гигакалори йIовхал, 1990 тонн условни доагор, 24 тонн металл кходергда.

Мехкдаьтта чакхдоахача, мехкдаьттахимически, микробиологически промышленносте гIолла:

Планал совгIа 2550 эзар сома продукци маьхала икха. Iилмане, техникана карагIдьанначох, дикагIча опытахи технологехи пайда а эцаш сийрда мехкдаьтта продукташ хьакхоастаелга 1 процент айде.

Мехкдаьтта чакхдоахача дикала Знак йола продукци 42 процентага дIакхоачае.

Производствана 2050 рационализаторски предложени юкъейоалае, 6,3 миллион киловатт-сахьат электроэнерги, 37 эзар гигакалори йIовхал, 6100 тонн условни доагор, 118 тонн металл кходе.

«Грозэнерго» районни энергетически управлене гIолла:

Планал совгIа 250 эзар сома продукци маьхала икха. Къахьегама овсарлен задани 0,5 процент тIехкхоачашъе.

Материальни, къахьегама, финансови ресурсаш кхоара чотагIа продукцега дIадодар 200 эзар сом кIезигде.

1,5 миллион киловатт-сахьат электроэнерги, 1500 тонн условни доагор кходе.

Керда техника юкъейоаларах 80 эзар сом экономически пайда бе, хIаьта рационализаторски предложенех— 115 эзар сом.

Хьал а яь 240 километр хула электропередачай линии юрта боахама хьашташ кхоачашдара дIакла.

Машиностроеней металлообработкей гIолла:

Производства объем 2,6 процент дукхагIа е, планал совгIа цхьа миллион сома продукци маьхала икхи, цуца культурно-бытовойи кол-карта эшах товараш 150 эзар сом.

ХIанз дIадехараша ма яххара йола 28 тайпа керда изделеш арахецалга Iалашде.

10 комплексни механизированни автоматизированни производствен поточни линии, 722 рационализаторски предложени юкъейоалае, царех 1253 эзар сом экономически пайда бе.

Продукцега дIададар кIезигдара чотагIа планал совгIа 633 эзар сом пайда бе.

Кходе: 1400 тонн условни доагор, 4,5 миллион киловатт-сахьат электроэнерги, 5000 гигакалори йIовхал, 2470 тонн металл.

Яйгача промышленносте гIолла:

Хьа а дaь шера планал совгIа 350 эзар сома халкъа эша товараш маьхала дахa.

44 тайпа керда изделеш арахецалга Iалашде.

Дикала пачхахьалкхен Знак йола шеийна хIамаш аттестаци еча ерригача продукцех 34,5 процент хилийте.

Комбинированни а дикагIа а ло баккхара чотагIа 50 эзар квадратни метр кIадаш, 600 килограмм трикотажни полотно, 30 эзар квадратни дециметр телата товараш, 418 эзар киловатт-сахьат электроэнерги кхое.

Хьун боахаме гIолла:

Планал совгIа 50 эзар сома продукци маьхала икха.

Планал совгIа 25 эзар сома маьхa халкъа эша товараш арахеца.

Керда техника юкъейоаларах 12 эзар сом экономически пайда бе.

230 эзар киловатт-сахьат электроэнерги, 184 эзар тонн условни доагор кходе.

«Терек» яхача мебельно-хьу чакхйоахача объединене гIолла:

Продукци маьхала аккхара план 50 эзар сома тIехкхоачашъе, царца халкъа эша товараш — 47 эзар сома.

Къахьегама овсарле айяра чотагIа производства объем 3 процент дукхагIа хилийта.

ХIанз дIадехараша ма яххара йола керда 2 изделе арахецалга карадерзаде.

4 механизированни лини юкъейоалара чотагIа 180 эзар сом экономически пайда бе. хIаьта рационализаторски предложенех — 140 эзар сомал кIезигагIа боацаш.

Моттигерча промышленносте гIолла:

Планал совгIа 150 эзар сома продукци маьхала икха.

Производства объем 3,8 процент дукхагIа хилийта, къахьегама овсарле 2 процент айе.

ХIанз дIадехараша ма яххара йола 55 керда тайпа изделеш арахецалга карадерзаде.

Керда техника юкъейоалара гIулакхаш чакхдаха, 178 эзар сома экономически пайда бе.

ГIИШЛОШ ЕЧА ГIОЛЛА:

Подрядни балхий программех товарни гIишлоший продукце плани 1983 шера 29 декабре кхоачашъелга Iалашде. Планал совгIа 2 миллион сома маьхa подрядни гIишлоший балхаш де. «Грознефтеоргсинтез» яхача объединенера (ЛЧ-24) кха шоалагIча процессий комплекс, 170—180 эзар квадратни метр наха чубаха цIенош, 3,6 эзар моттиг йола школаш, 100 моттиг йола дешa даха ха йоацача берий учрежденеш, Iохьна 500 моттиг йола корпус а йолаш йола Серноводск-Кавказски санаторни комплекс, г. Грознера тIа тхов бола рынок. Кхачан программа, коммунальни, кхьийола объекташ хацал хьалхо хьалъяьккха. ГIишлоший Нохч-ГIалгIай управлене цIенош деча комбината болх тоабе, шера йоккха панелаш йола цIенош ритмично хьаделга Iалашде. 1983 шера хьалхарча ах шера ДСК санитарно-технически кабинаши плитани йиза заводской хьисапе кийча хулга Iалашде.

Къахьегама овсарле айяра, гIишлошъярга дIададар лохдера планови задани 0,1 процент тIехкхоачашъе.

Бригадни боахама расчет эргайоахаш тоае а дегIайоалае а. Бригадни подряда хьисапе дерригача гIишлоно-монтажни белхех 80 процентал кIезигагIа доацаш де.

ГIишлон-монтажни балхий дикал айе, «дикен» «тIехдикен» мах беш дIалуча объектех 80 процент хилийта.

2000 тонн Iаьржача металлий прокат, 3000 кубически метр хьун материалаш, 5000 тонн цемент, 3000 квадратни метр кийта кходе.

ГIишлон индустрей гIишлон материалий промышленностей предприятешка гIолла:

Ара а хийца планал совгIа 300 эзар сома продукци маьхала икха.

Планал совгIа 6 эзар сома маьхa халкъа эша товараш, 2 эзар тонн цемент, 1 млн. кирпичаш, 17 эзар кубически метр инертни материалаш, 1 эзар кубически метр вIашагIъехка аьшкабетон арахеца.

Продукцега дIадодар лохделген из дикагIа хулайтилген Iалашде.

230 эзар киловатт-сахьат электроэнерги, 1500 гигакалори йIовхал, 150 эзар тонн условни доагор, 120 тонн металл, 450 тонн цемент, 120 кубически метр хьун материалаш кхое.

ТРАНСПОРТЕН БУВЗАМЕН ГIОЛЛА:

Къулбаседа-Кавказски машиннаькъа Грозненски отделене гIолла:

Мохьаш тIадоттара а грузооборота а план хацал хьалха кхоачашъе, хьи тIа а 20 эзар тонн халкъбоахама мохьаш дIадахьа.

Локомотива юкъера овсарле планагIа йоагIуш 1 эзар тонно-километр айе.

ВIашагI а тоха дукхагIа мухь тIабола 12 эзар поезд дIакхийта. 10 эзар тонна мохьаш дукхагIа цхьалха даха, мохьаш тIадоттарен Iодахарен балхашта механизаци елга 96,2 процентага дIакхачийта.

Вагонаш тIа мохьаш айкагIа тIадоттара дикагIйолча методах пайда эцар шерра юкъедоаладара чотагIа 2100 вагон кхое.

Поездашта сиппа обработка елга айде, хIаьта станце Грозни дIаухийтача поездех из 80 процентага кхачийта, Гудермессе — 30 процентага.

Рационализаторски предложенеш юкъейоаларах 500 эзар сом экономически пайда бе.

Машиннаькъа транспорте тайп-тайпара гIулакх дара— 450 эзар пассажир юкъеоза.

Нах чубахача цIеношта капитальни ремонт елга 1983 шера 25 декабре чекхдаккха.

1120 эзар киловатт-сахьат электроэнерги, 610 тонн дизельни доагор кходе.

«Промжелдортранс» яхача Грозненски объединене гIолла:

Планал совгIа 30 эзар тонн мохьаш дIадахьа. 10 эзар тонн халкъбоахама мохьаш цхьалха даха.

Вовраш 0,1 сахьата кIезигагIа вагонаш сова латтийта.

Рационализаторски предложенеш юкъейоаларах 21 эзар сом экономически пайда бе.

30 тонн дизельни доагор, 18 эзар киловатт-сахьат электроэнерги кхое.

Нохч-ГIалгIай транспортни управлене гIолла:

Планал совгIа 35 эзар тонн халкъбоахама мохьаш дIадахьа.

Автомобилашца контейнерашка 37 эзар тонн, пакеташкех поддонашкех 87 эзар тонн мохьаш дIадахьа.

Къахьегамен производственни дисциплина чIоагIъяра, дикагIйола опыт юкъейоалаяра чотагIа къахьегама овсарле айяра задани тIехкхоачашъе, цун чотагIа шера тIахкхетача транспортни продукце 90 процент хилийта, городской пригородни маршрутегIа хан-хаьнахьа автобусаш лелилца 95 процентага дIакхачийта.

Пассажирооборота задани 3 миллион пассажиро-километр, бахача наха бытовой гIулакхаш деча 15 эзар сома тIехкхоачашде.

805 тонн доагор, 86,3 эзар киловатт-сахьат электроэнерги кхое.

Грозненски авиоотряде гIолла:

Пассажираш дIакхухьара, мохьаш дIадахьара план 27 декабре кхоачашъе. Планал совгIа 2000 пассажир дIавахийта. Пассажирооборот 2500 эзар пассажиро-километр тIехкхоачашъе.

«Грозный» яхача аэровокзала мокхлене болх бе йолалийта.

Юртбоахама кхача агрохимически гIулакх дара балхаш дикагIа дара республика районашкий искусственни тIехнахье а йолаш 6 взлетно-посадочни полоса хье. Планал совгIа 10 эзар гектар кхача гIулакх де.

Къахьегамен производственни дисциплина ма могга тоаяра, кадраш хувцалулга дIахо а лохдара чотагIа къахьегама овсарле айяра задани 0,3 процент тIехкхоачашъе. 65 тонн авиационни доагори даьттаниш, 50 эзар киловатт-сахьат электроэнерги кхое.

Бувзама предприятешка гIолла:

Бувзама средствай продукце объем 5,6 процент дукхагIа хулга, городской телефонни станцей емкость 6000 номера алсамъялга Iалашде.

«Союзпечатьга» гIолла планал совгIа 50 эзар сома товараш доххa.

ТIакхетача ерригача продукцех 85 процент къахьегама овсарле айяра чотагIа хилийта.

Рационализаторски предложенеш юкъейоаларах 70 эзар сом кходе.

Кхы лоастамагIа радиорелейни линеита монтаж елген вIаштIехьбоаккхалга чакхдаккха.

Бахача наха шоай цIагIа 70 эзар бувзама гIулакх де.

АГРОПРОМЫШЛЕННИ КОМПЛЕКСЕ ГIОЛЛА:

Юрта боахаме:

Лаьттах, техниках дикагIа пайда эцара, производства технологи эргайоахаш тоаяра, къахьегам дикагIа вIаштIехьбаккхара чотагIа:

355 миллион сомал лохагIча маьха йоацаш продукци икха;

къа культурий хьунаьхк гектаре тIара 25 центнера дIакхоачабе, цу дaьхье хий дехача лаьттанаш — 35 центнера; масса тайпарча боахамашка чудахьа дерригa кхат 500 эзар тоннага кхоачаделга Iалашде;

пачхахьалкхенга 103,5 эзар тонн ахат, 80 процентал кIезигагIа доацараш стандартни а долаш 147,5 эзар тонн бальцадараш доххa; 10,2 эзар тонн коартолаш, 186,5 эзар тонн йеккара соммлаш, 78,4 эзар тонн сом, 120,3 эзар тонн комеши, 2,8 эзар тонн тхьамкий сикъа лордаш йохха;

шкъера лаьхкIача хIара IаттагIара 2110 килограмм шура икха, хIара яккача котама тIехьара 180 фуъ гулде, хIара устагIанна тIара 4,3 килограмм тха даккха;

пачхахьалкхенга 42 эзар тонал кIезигагIа доацаш дулх, 98,2 эзар тонн шура, 98 миллион фуъ дохха.

1984 шера 1 январе 172,5 эзар бежан хилийта, цу даьхье детта доахал — 39,3 эзар, жа — 643,5 эзар, хьакхарч — 145,5 эзар, ков тIара оалхазараш — 3 миллион, — цу даьхье — 710 эзар яхка котам;

хьайбай продукци дикагIа хилийта, Пачхахьалкхенга дукхаа доахал даьча 350 килограммал, хьакхарч — 110 килограммал, жа — 40 килограммал дайгагIа доацаш хилийта, кхьоалагIча сортах йола шура 75 процентал кIезигагIа йоацаш хилийта;

доахана дaa 570 эзар тонал кIезигагIа доацаш гIора доакъараш, 805 эзар тонн кона доакъараш, 34,5 эзар тонн баьца хьоар кийчде.

Чакхдоахача промышленностан торговленен ассортиментагIа йоагIача тайпара шоай хананахьен дикен бийдал лоаттаелга Iалашде.

Юртбоахама производства бригадашкех звенонешкех наряд йоацача системагIа къахьегамах мах а телаш болх беш бареш 70 процентага дIакхоачабе.

Предприятей гIонна долча боахамашка гIолла:

Промышленни предприятейи организацейи гIонна дола боахамаш дIахо дегIадоаладар, юртбоахама продукци дукхагIа яхар духьа 21 эзар квадратни метр теплицаш, 2560 тонн юртбоахама продукци чулоаттаергйола хранилищаш, 667 бежана, 32340 устагIана, 2650 хьакхийна лаьрхIа хьайбаш леладу фермаш хьалъе, селана 6 сальтар икха.

ГIонна долча боахамашка доахa дулх (дийна долаш взача) 1807 тоннага, шура — 485 тоннага, Iаьмашкара чкъаьрий — 187,3 тоннага, коартолаш — 3800 тоннага, моз — 67,2 тоннага дIакхоачаде.

1,5 миллион сомал кIезигагIа доацаш юрта технически новкъостал де. Промышленни предприятешкара 400 механизатор, кийч а вaь, хлаташ чуэцача командировке вахийта.

Чакхйоахачеи кхачани промышленноста предприятешка гIолла:

ЦхьайтталагIча пятилетка кхоалагIча шера план хацал хьалха, 28 декабрь хьатIаотташ, кхоачашъе. планал совгIа 1,8 миллион сома маьха продукци икхен маьхалa икхен.

Цу даьхье: 100 тонн макаронни хIамаш, 320 тонн цIенача шурий продукци, 55 тонн нахча, 15 тонн мака даьтта, 50 тонн кондитерски хIамаш, 130 туб. консерваш, 15 эзар дал. чхьагIари виноматериалаш.

Арахецача продукце дикал лакхъе а цун керда 18 тайпа арахеца доладе а, цу даьхье: маьхабулочни — 6, кондитерски — 4, шурий — 3, чхьагIара-коньякий — 3.

Къахьегам вIаштIехьбаккхара формаш эргайоахаш тоаяра, къахьегамен производственни дисциплина чIоагIъярца къахьегама овсарле кхачан промышленноста министерстве гIолла 1 процент лакхъе, «Чеченингушвино» объединене гIолла — 0,5 процент.

Рационализаторски предложенеш юкъехкахьарах 0,5 миллион совгIа сома маьха экономически эффект икха.

610 эзар киловатт-сахьат электроэнерги, 950 гигакалори йIовхал кхое.

ТОРГОВЛЕ, ОБЩЕСТВЕННИ КХАЧА КИЙЧБЕЧА, БЫТОВОЙ ГIУЛАКХАШ ДЕЧА, КОММУНАЛЬНИ БОАХАМЕ ГIОЛЛА:

Торговлен общественни кхачани предприятешка гIолла:

Бахача нахага шера планал совгIа 3,5 миллион сома маьха кхачани промышленни товараш дохка, царех потребительски кооперацe дохаргда уж 2 миллион сома, общественни кхачан предприятешка — 350 эзар сома икха.

Бахача наха биэзагIа кхочаш бар духьа пачхахьалкхен торговли гIолла децентрализованни закупкаш ярца халкъа эшача товарий оборота 16 миллион сом, потребительски кооперацe — 15 миллион сом юкъеоза, планал совгIа промышленни предприятешка 3 миллион сома маьха товараш хьаде.

Колхозий, хIаране шо-шоай доалахьарча гIонна долча боахамий, коллективни сомий бешашкий хьо-бешашкий лелаяра ресурсех биэзагIа пайда эца. Кооперативни организацеша планал совгIа 1,5 миллион сома маьха дулх, баьцадараш, сом, кхьийола юртбоахама продукташ кийчъе.

Керда предприятеш хьалъярцеи хIанз йолаш яраштa реконструкци ярцеи городашкарен болхлой поселкашкарен тиркий торговли сеть — 1850, юрташка — 2 эзар квадратни метр йоккхагIа хилийта, пачхахьалкхен торговлера общественни кхачан предприятеш 1940, потребительски кооперацe — 400 Iохоича моттига дукхагIа хилийта.

Пачхахьалкхен торговле самообслуживане методагIа доахa товараш ерригача объемах 45 процентага, потребкооперацe — 77 процентага дIакхоачаде.

Жилищно-коммунальни боахама министерстве гIолла:

ЧуIеча цIеношта капитальни ремонт яра квартальни план 1983 шера 25 декабрь хьатIаотташ кхоачашъе, бахача наха планал совгIа 750 эзар сома маьха коммунальни гIулакхаш де, 45 эзар сома маьха бытовой гIулакхаш де.

Планал совгIа 300 эзар пассажир дIа-хьа вига.

ЙIовхала боахами чуIа цIеноши 1983 шера 1 октябрь хьатIакхоачаш Iаь замалахьа болх бе кийча хулийтага Iалашде.

1,2 миллион киловатт-сахьат электроэнерги, 450 тонн условни доагор кходе.

Бахача наха бытовой гIулакхаш деча:

Бахача наха 5,6 процент дукхагIа гIулакхаш деяга, цар объем цхьан нага доарахIаш городашкех городий хьисаперча поселкашкий 26,4 сомах, юрташка 14 сомал лохагIа боацача боарамга кхоачаелга вIаштIехьдаккха.

Бахача наха бытовой гIулакхаш дара министерстве гIолла гIулакхаш дара план 102 эзар сома тIехкхоачашъе, цу даьхье юрташка бахача наха — 57 эзар сома.

Къахьегама овсарле 2 процент лакхъе, 15 тайпара керда гIулакхаш де доладе.

Республика районашка керда 4 бытa цIаи 10 коммунальни приемни пункта болх бе йолалийта.

Керда техникех рационализаторски предложенеш юкъехкьарах 20 эзар сома экономически эффект икха.

ХАЛКЪА ОБРАЗОВАНЕ, УНАХЦIЕНО ЛОРАЕЧА, КУЛЬТУРЕ ГIОЛЛА:

Вузашкарча берригача Iилманхоша Iилма-толлама балхаца даькъа лоацилга Iалашде. Iилман разработкий эффективность лакхъе, производствацара вузий бувзам чIоагIбе. Халкъа боахаме лакхерча квалификацех болча специалистий 1840 саг кийчае.

Кагирхой массане а юкъара юкъера образовани дIахо дегIайоалаелга эргайоахаш тоаелга Iалашде, школашкеи юкъарча профтехучилищашкеи дешара-кхетама процесса дикал ма могга лакхъе. ХIара юкъерча школа 8-нел, хIара берхI шера школе — 5-нел кIезигагIа йоацаш дешара кабинет хьаелга вIаштIехьдаккха. 8 классаш яьле берригa кагирхой дешара ба-беча формашца чулаца, йиаза юкъера образовани икхалца йолча хана дешархой контингент шиъ метта хулга Iалашде.

Общеобразовательни школашкарча дешархошта къахьегамца кхетам белара формаши методаши эргайоахаш тоае. Школьни мастерскешка, дешара-производственни комбинаташка, предприятешкарча говзал Iомаеча цехашка, производственни говзалаш Iомаяра лакхерча классашкара 11470 саг юкъеоза. Республикана специалисташа квалифицированни болхлойн эшарга хьежжа дарна профессиональни лостам белара беш бола болх чIоагIбе. Профтехобразоване системерча дешара заведенешка 11,8 эзар квалифицированни болхлой кийче, царех юкъера образовани йолаш — 7,8 эзар саг.

Городал арахьерча лагерашка аьхкий салаIа 33 эзар эшарагIйола дешархой а комсомольско-кагирхойн спортивно-унахцIеноши лагерашка 7—9 классашкара 100 процент дешархой а бохийтийта Iалашде.

Бахача наха медицински гIулакхаш дара а медикаменташца уж Iалашбера а дикали культураш тоае, лазарашта профилактика яра, бахача наха диспансеризаци яра болх эргабоахаш тоабе 240 маьйи чу а латташ районий юкъара 4 отделени хьаелла. 780 саг чуэца йиш хургйолаш 7 поликлиникаш амбулатори болх бе йолалийта.

Культурай спортен учрежденешка гIолла:

1983 шера краеведенеи изобразительни искусствайи музейшна дIа-хьа лела 120 выставка вIашагIйолла. Театраша, концертни организацеша 5100 спектакли концерта оттаде. 850 эзар сага гIулакх де.

Республике библиотекаша деча гIулакхашта 48,3 процентага кхаччалца, книжкаш дIатехача 11000 эзарнега кхаччалца нах чулаца.

Iан хьалашка болх бергболаш ерригa культура учрежденеш 1983 шера 1 октябрь хьатIаотташ кийчъяь яха.

Физкультурай спортен занятешца 408 саг чулаца, ГТО значкистех 145000 саг, массови разрядий спортсменех — 137000 саг, спорта мастерах — 35 саг кийчае.

Город Грозне 428 моттиг а хургйолаш «Юность» яха широкоэкранни кинотеатр хьалдаь даккха а эксплуатаце дIадала а. 300 моттиг йола кинопавильонаш Веденски районерча Дышне-Ведана, Шалински района Шаьла яхача юрташка, Наурски района «Авангард» яхача совхозе хьалъяь яха а эксплуатаце дIаяла а.

КиногIулакхаш дара план дерригача хьокхамашта 1983 шера 28 декабрь хьатIаотташ кхоачашъе.

* * *

ЦхьайтталагIча пятилетка заданеш толаме кхоачаш тIехкхоачашйн яр духьа лелаеча Ерригсоюзни социалистически яхьа цхьатарра юкъе а баха, къахьегамен производственни дисциплина дIахо чIоагIъяр духьа къовсам лоаттабе аьнна москвичаша дIайолаяь инициатива хьал а лаьца, шиъ орден лелаеча Нохч-ГIалгIайчев къахьегамхоша хьайсарча Коммунистически партена, цун ленински Центральни Комитета дош лу, 1983 шерах хьинаречa къахьегама шу де аьнна парте баьча тIахьехама жоп а луш, Къулбаседа Кавказа вежарашка йолча автономни республикашцеи Херсонски областацеи яхь а лелаеш, советски халкъашта юкъера доттагIали вошала дIахо а хаддаза чIоагIде, тIаьийца социалистически декхараш кхоачашдарaи КПСС XXVI съезда, КПСС ЦК майски ноябрьски (1982 ш.) Пленумий решенеш толаме чакхъяхарaи дерригa низаш, знанеш, хьинар тIадахийта.

СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ДЕКХАРАШ ПРЕДПРИЯТЕЙИ, ОРГАНИЗАЦЕЙИ, КОЛХОЗИЙИ, СОВХОЗИЙИ КЪАХЬЕГАМА КОЛЛЕКТИВАШКА ТIА А ИЙЦАД НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ПАРТИЙНО-БОАХАМА АКТИВА СОБРАНЕ МОГА А ДАЬД.

ДИСЦИПЛИНА ТЕЛХАЕРАШ

БЕХКТОКХАМЕ А УВЗАШ

Техника шийн ханнахьен дикен тоавь янкхара берриге шоай теркам тӀабахийта къахьегаш ба хӀанз Назрановски района «40 лет Октября» яхача совхоза механизаторашн мастерскера болхлой. Совхоза контора гаьна яц мастерске. «КПСС XXVI съезда решенеш толамс кхочашъергья вай!», «Техника тешаме тоаяра низаш тӀадерзаде!» яхаш доккхийча алапашца ядаь тӀехьесамаш доахк цига хьалтеха.

ДӀадахача шера йигъалагӀча квартале 14 трактор тоас езаш бар механизатораш, цхьабакъда механически мастерскера араьлар 17 трактор. Эггара хьалхагӀа шоай трактораш тоавь баьлар механизаторащ Баркинхоев Султан, Дударов Юнииз, Гаракоев Мухьмад, Оздоев Заьлмак, кхыбараш. ХӀанз уж шоай тракторашца кхацке удобренеш дӀакхухьаш ба.

— МалагӀа декхараш летт цхьоалагӀча квартале коллектива хьалхашка? — хетт аз совхоза кертерча инженерага Кодзоев Закрета.

— Укх шера цхьоалагӀча квартале тхо тоас езаш да 27 трактор, — яхаш дувц цо. — Кхаь дийнахьа шоай тракторащ тоаьь баьлар Кантышев Руслан, Шупдалиев Ӏалихан, хӀанз уж шоай ноанхьостай яраш тоаеш ба. 23 февраль хьатӀакхачалехьа социалистически декхар тӀаийцад механизатораша ерриге юртбоахама техника ниййчон мутӀаре дӀаоттае.

Кодзоева яхар бакъдолга хов механически мастерске латтача тракторашта бӀарахьежача. Сихбенна уж тоаеш боахкар слесараш, механизатораш. Царех цхьайола тракторащ лелаш йола агрегаташ тоае езаш лр, шоллагӀъяраш — моторащ тоадеш латтар.

Совхоза техника тоаеча къаьстта хьинаре дакъа лоац йоккха говзал йолаш волча токара Юсупов Ӏаддаратьмене, доагора аппаратура тоаеш волча мастера Кодзоев Жамалдас, электрика Джимиев Башира, аьшкпхьарашa Тадиев Гурсмапа, Кодзоев Хьажмурада, кхыбараша.

Совхоза механизатораша атта баьнкхабац из толам. Гурехьа кхашкарв балхаш тӀехьегӀо мара чекхдаьннадацар. Цар социалистически декхар тӀаийнадар доакъар Ӏалаш деш йола техника, мангаш, культивтораш, ноxараш 15 феврале тоадаь йистедаха. ХӀанз царех ялх буц хьокха косилка, кхоъ силос хьокха комбайн, кхы тайпа дукха юртабоахама техника кийча я. Шоаш дешна дош толаме кхоачашдара шоашта юкъе шерра социалистически ялх а йоаржавь къахьегаш ба механизатораш.

— Дукха халонаш нийсъеннай техника тоеарашта юххьанца, — йоах механически мастерско заведующе Гадаев Закрес. — Царех кертера дар — запасной оатталаш ца тоъалга. Яц аккумулятораш, генератораш, фараш, жуфта сцепленe дискаш, кхыча агрегаташта эшаш йола оатхалаш. Цу гӀулакха оарцагӀбаьннаб механизатораш, рационализаторащ, говзагӀа бола слесараш, токараш. Юхаметтаоттае йиш йола къаьлла оатхалаш тоа е еш, шоай мастерске хьае йиш яраш хьа а еш, къахьийгад цар. Цу балла юкъе къаьстта доккха дакъа лаьцад мастера - наладчика Кодзоев Жамалдас, массехк рационализаторски предложени юкъейоалаьй Гадиев Закрес, кхыбараша. Цу гӀулакхо а дикка кхоавй балха ха.

Техника тоаеш боахкача наьха балха хьалаш вӀашт тӀехьдахара йоакко яьй совхозе кулгалхоша. Къаьстта дика вӀаштӀехьъяьккхай тоарни цех. Цу чу летт блокий цилиндраштеи кхыча агрегаташтеи эша балхаш кхоачаш де йиш йола станокаш. Монтажни цехе кран-балка оттаьй ваа оатхалаш дӀа-хьа ихахьаре, цехашка кхераме лен техника дӀайовлийташ йола плакаташ ухк.

Совхозе хьайийла я механизаторащ Ӏомабеш йола курсаш. Цига дешаш ва 15 саг. Теория еиаш ва керттера инженер, практика чакхйоаких механически мастерскен тракторни бригадашкех. Техника тоаеча дика дакъа лоац Арчаков Махьмадгире, Даумaтов Мухьмада, Албаков Мусас, кхыбараша.

— ХӀанз техника тоаеча хана ерригга служебаш кара я механически мастерско заведующега Гадиевга — дӀахо дувц сона кертерча инженера.— ХьалхагӀа со цхьаннахьа ваха веза аьле дӀаводар цхьавола механизатор, шоллагӀбараш балха ца боегӀаш бусар, цудухьа нийслора къахьегама дисциплина телхаеш йола моттигаш. Цхьабакъда, хӀана оаха хӀара балха минута учет лелаю, шоллагӀча дийнахьа из дош пагаминутка йолча дувцаш а хул. Уж дешаш тхона хьалха даге ца ухаш оаха теркал ца деша хиннад ала йиш йолаш дац, бакъда КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленумо дисциплиних дола дош къаьстта белгалдаккхарах цу хьакъехьа дола кхоачамбоацараш дӀадахара цӀенхаштта къамаьлаш хиннад тха коллективе. Иштта, хӀара денна телаш йола наряд кхоачаш ца ярах административни взыскани еннай механика Зурабов Къурейша, шоай хашпахьа техника тоаеча балха хьа ца бахкарах выговораш еннай отделене управляющешта Ажиев Уматгирена, Гиреев Закрена, тракторни бригада бригадира Манкиев Мухьмада, кхыбарашта. ХӀанз хӀара болхлочо хов къахьегама дисциплина телхаерашта доагӀача тайпара тaӀзар хургдолга.

А. САГОВ.

ПЯТИЛЕТКА ГВАРДЕЙЦАШ

ССР Союз хьаль кховаткъа шу дизар белгалдоаккхаш йоаржаьча социалистически яхье доккхий толамаш дахарах промышленносте. гӀишлошъеча болх беча болхлой, колхозхой, юрта боахама болхлой йоккхача группаца Къахьегама Сийлен I степена орденаш еннай.

СовгӀаташ деннарашта юкъе ва Лунев Виктор Андреевич, «Компрессор» яхача московски холодильни оборудоване токарь.

Гаьнарча Къулбаседе а Юкъерча Азе гӀомарий аренашка а болх беш я «Компрессор» яхача завода машинаш. Царна эша нийса а бехктокхаме йола а дукха деталаш хьаяьй В. А. Лунева станочникий бригада.

Виктор Андреевича продукци нийса а дика а хилар — балха тӀехь керттердар. Хьадер иштта хилийта яхаш Ӏомабу цо ший ученикаш, новкъостий. Хетаргахьа из бахьан долаш хила мег заводе эггара хьалхара бараша цаӀ йолча нарядагӀа болх барах йола предложени оттаьяр бригадир волга а. Духхьал цу тайпарча балхо лаьхбу хӀара балха дийнахьа хьадер дукхагӀа хилийтара бола наьха бехктокхам.

Новаторски хьисапе къахьегаш хилар — ткъо шу гарга йола ха хьалха шийн къахьегама биографи В. Луневс дӀайоланьча коллективе традици я хиина дӀаоттад.

ХӀара шу тӀехьагӀа говзал лакхлора, опыт хьаӀовра. Бригадана кулгал деча шийна тӀадиллар шийх боккха тешам болар санна хӀама лоархӀ Виктор Андреевича, хӀаьта из дикка кхоачаш а ду. Масала, совхкара задани цо августе кхоачашйир. Бригадирал тӀехьабусаш бац кхыбола токараш а. Лунев санна царех а хиннаб дукхаза станокаш лелаераш, Ӏомалый смежни специальностащ. Смении задани тӀехкхоачашъелга укхаза — норма.

СУРТА ТӀА: совгӀат даларна новкъосташа дакъала вувц В. Лунева.

В. СОБОЛЕВА сурт. ТАСС фотохроника.

* * *

СовгӀаташ деннарашта юкъе я 1 Мая цӀерагӀча Болшевски (Московски область) прадильни фабрика прядильщица Валентина Ивановна Кузьмина (сурта тӀа).

Фабрике эггара хьалхарбарашца отраслевой нормагӀа йолча йиънеца а ца беш прядильни бархӀ машинаца болх бе йолаелар из. Цо торо хилийтар цун нйслагӀчен иттлагӀчен пятилеткий заданеш ханал хьалха кхоачашъе.

Фабрике болх беча шерашка Валентина Ивановнас Ӏомаьй оборудоване ерригa системаш, мелла чоалхане дале а тай хьаде Ӏомаснийн, дика Ӏомалый къахьегама сиха приемаш. дукхаза нотйиннай «Мастер — дошо кулгаш» яха званн яккхара йолча конкурсашка.

Кузьминай новкъосталла шоватхъеш нхиъ нъонача прадильщица дика Ӏомалый профессеш.

Коммунист В. И. Кузьмина — безаме, Ӏимерза, ше аьнар чакхдоаккхаш новкъост я. Массехк шера вӀашта цехе партгрупоргаьа херкa. Дит шу да из КПСС Калининградски горкома член йола.

В. СВАРЦЕВИЧА сурт. ТАСС фотохроника.

Наха сийдер

Шелковской ПМК-3 дукха нах ба хьанала къахьегаш. Царна юкъе къаьстта белгалвоалаш ва иза болча КАМ-за тӀа болх беш вола В. Овчаров. 20 шу совгӀа ха я цо ПМК къахьега.

Юххьанца болх беш хилар Василий Васильевич автокрановщикалла. Шийн гӀулакх геттара дукха дезаш саг ва В. Овчаров. Техника ц а р а шийн безам, Ӏоаль опыт, шийна мел ховр дог реза а долаш дӀахьех цо шийн гӀонкчашта а. Дукха ба цо Ӏомабаь кагирхой. Царех ва Шатохин Сапа. ХӀанз ПМК-2 болх беш ва эӀамига саг. шийх, шай къахьегамах дика мел дар эара а ца оалийташ.

— Дика дог долаш, Ӏимерза, массанеца безаме саг ва са хьехамча. Вахаре пайдане дола дукха хӀамаш хьийхад цо сона, болх бе Ӏомаваьв, коллективе саг миштa хила веза хьийхад. Цудухьа цун сий ду аз а цо Ӏомабаьча кхыча кагирхоша а, — яхаш дувц шийн хьехамчах А. Шатохина. Массехк шу хьалха яьхнар ПМК-3 керда машинаш — КАМ-заш. Царех цхьанне тӀа болх бар тӀадиллар В. Овчаровна. ХӀанз цун балхах, цох тийша да кхыча къахьегамхоша доаха толамаш. Аргунера аьшпбетонни панельяш конструкцеш, кхыча городашкара моехьаш кхухь цо шийн КАМ-заца. Цхьа моттиг нийсъеннац хӀанзалца цун бехкагӀа шийн ханнахьа моехьаш объекташка хьа ца кхоачаш.

К о м м у н и с т и ч е с к а къахьегама ударник волча В. Овчарова дика чакхдаьккхад дӀадаха шу а. 4800 тонн моехьаш дӀа-са дӀахьа дезаш вар хьалха латта шофер. хӀаьта цо дӀадиндьараш 960 тонн дукхагӀа да.

Шийн гӀулакхах дог лазача В. Овчарова дика кхоачаяду цехкома председатела заместитела декхараш.

А. МАЦИЕВА.

КЪУЛБАСЕДА-КАВКАЗА ХАЛКЪАШ КЕРДАЧА ЛАКХАЛЕНАШКА КХАЬЧАД

РЕЦЕНЗИ

1982 шу чакхдоалаш беррагача советски наха, прогрессивни адамлено дездир СССР хьаль кховаткъа шу [illegible]

Цу сийлахь-доккхача цӀейга кхоачаш шоай социалистически пачхьалкхенаш хьахилар белгалдаьккхар Къулбаседа Кавказа къамашеи народносташеи: Адыгейски Къоаршой-ГӀаьбартойн автономни областаша, Дагестански, Черсий-Балкхарой, Къулбаседа ХӀирий, Нохч-ГӀалгӀай Советски Социалистически Республикаша.

Къулбаседа Кавказа халкъаш СССР дерригача халкъашца цхьана шоашта дӀахьалхашнахьа укхча хана духхьал мал утташ хиина халоваш эша а еш, дегӀаснача социализма лакхаленашка кхаьчад. Уж дика кхетадеш ба шоашта карагӀдаьннар Советски Союза Коммунистически парте тьаькъале кулгалдарах, вай мехка ленински къаман политика деррагӀа чакхйоахаш хиларах хьахина долга. Пачхахьа хана тӀехьадиса, боадоне дайхнача кхыдолча талкъаша санна пар лакха мах бу къамашц народносташн социальни къамаши Ӏаваланх мукъадоахаш, коммунизм хьальяр дукъа уж кхотадеш ерсий халкъо юкъехиъачен хӀанз хьоц долчен даьнъан.

Лакхе вай дийцар бакъдара цхьаькха цхьа тешал да ала доагӀа дукха ха йоаццаш «Вежарашка союзе а долаш сийлахь-доккхача лийрхӀачунга» (Къулбаседа Кавказа халкъаш дегӀаснача социализма хьалашка) аьнна Краснодарски книжни издательстве арадаьнна книжка. Из яздаьд авторски коллективо: исторически Ӏилмай доктора Н. И. Грошева (кулгалхо), Н. А. Верзегова, М. О. Бузуртанова, Б. М. Зумакулова, Ш. А. Исмаилова, А. А. Коробейникова, Ю. И. Конеева, С. Х. Семенова, Л. А. Солодухина, М. Е. Тесли, Г. Е. Трапезникова. Болх гулбаьр Л. А. Солодухин ва. Книжка хетадаь да СССР хьаль 60 шу дизара, цо хьагойт Къулбаседа Кавказа автономни республикашта, краяшта, областашта дегӀаснача социализмаи коммунизм хьалъечеи хьалашка, къаьстта иттлагӀчен цхьайттaлагӀчен пятилеткай шерашка социально-экономически карагӀдаьннараш.

Книжка дешхьалхенахи кхаь кертахи латт. «ДегӀаснача социализман коммунизм хьалъечен хьалашка Къулбаседа Кавказа халкъаш социально-экономически политически дегӀадахнар» яхача хьалхарча керта тӀа дувц Къулбаседа Кавказа промышленности юрта боахами дегӀаахарах. хӀаьта иштта иттлагӀча пятилетка заданеши КПСС XXVI съезда решенеши кхоачашъеча къахьегамхоша гойтача творчески хьинарах.

ИттлагӀча пятилетке Къулбаседа Кавказа краяшка, автономни республикашка, областашка дикка чӀоагӀъеннай материально-технически база. Дагестане болх бе йолаеннай 800 эзар киловатт низ бола Черкейски ГЭС, хьаьъеш хиннай Миатлински ГЭС, хӀаьта хьалъе йолаьй Ирганайски ГЭС, Гудермесера Дербенте кхаччалца [illegible] шиннакъа электрификаци яьй.

Сиха дегӀаухаш хиннай укхаза электроэнергетически, машинаш ю, химически, мехкдаьтта чакхдоаха, нхатан промышленность, производствени низалаш тӀакхиттай, производства деррагача доалъошара эффективности балха дикали лакхъеннай.

Кердача низаца дӀайолайир КПСС XXVI съезда решенеш кхоачашъяра йолa социалистически яхь. ЦхьайтталагӀча пятилетка хьалхарча шера яхье баьннар керттера девиз а хиная дӀаэттар «Экономика кхом беш хила еза» яха девиз.

«Халкъий доттагӀал дӀахо чӀоагӀдар. Культурен баьтн дегӀаяр. Къахьегамхой хьалторо айяр» яхача книжка шоллагӀча керта тӀа хьагойт наьха керда исторически юкъарле — советски халкъ кьахиннача хьалашка къамаш дегӀаахар, уж шоайла гаргаахар. вӀашн гӀулакхаш леладир бахьан долаш дӀахетаргӀа хилар массазара гӀулакх а хиина дӀаэттадта. Дагестане, Нохч-ГӀалгӀайчене, Къулбаседа ХӀирийчене, Черсий-Балкхаройчене, Къоаршой-ГӀаьбартойчене, Адыгее, Ростовски областе, Краснодарски Ставропольски краяшка бахача ерсийи украинцийи культурай къаман хьисап кхы а къаьгагӀен сийрдагӀен хиннад.

ДегӀаснача социализма хьалашка интернациональни къамани факторащ вӀашн ювлеинеи цаӀ шоллагӀчо йӀаьхий еш я.

Вай мехка дахача халкъий культурай юкъара хьисап дӀахо дегӀадоаладара бокхача лоархӀаме да СССР дерригача къаний народностийн метташ дегӀадоаладар. Цу дакъе Ӏалаьмате доккха гӀулакх ду ерригa культураш вӀашн гаргаувзата. дуиси культурана карагӀдаьначох кхета СССР дерригача халкъашка йиш хулийтача эрсий метто. Регионе бахача наха карагӀдаьнна сийлахь-доккха хӀама ларх1а доагӀа цун беррига хӀана бац аьнна бола мах эрсий мотт хоаш хилар.

Къулбаседа-Кавказски регионе лакхера образовани дегӀаахар чӀоагӀа лакхденнад. хӀаьта цун керттера белгало — укхазара студенчески аудитори дукхача халкъий къонгахи мехкарехи латташ хилар. Иштта, Ростовски, Кубански, Ставропольски пачхахьалкхен университеташка дешаш ба Советски Союза 100 совгӀа къамийн народностийн викалаш, иштта бе-беча къамий кагий нах ба Дагестана, Нохч-ГӀалгӀайчен, Черсий-Балкхаройчен, Къулбаседа ХӀирийчен автономни республикай, Адыгея, Къоаршой-ГӀаьбартой автономни областий вузашка дешаш бараш а.

Къулбаседа Кавказа республикашка, краяшка, областашка иттлагӀча пятилетке дикка дегӀаьхкай дарбан учреждениеш, салоӀа цӀенош, санатореш, пансионаташ. Цу гӀулакха лаьрхӀа яхе шера дӀадахийтад итташ миллионаш сомаш ахча.

Боккхача лоархӀаме хӀама за нхалах, къаьстта лоаман бараш, общественни производства юкъеоар. 1980 шера Къулбаседа Кавказерча болхлошта юкъе ххалнах ахенел совгӀа хилар.

«Къулбаседа Кавказа халкъий общественно-политически вахар эргадахьхха тоадар» яхача цу книжка кхоалагӀча керто теркам тӀеоз регионh къахьегамхошта луча идейно-политически, къахьегама, нравственни кхетам лаккъара беш долга. Хьагойтад масе оагӀоракъара дегӀадаьхна ших хьалкхебара Коммунистически парте бечa чоалхамечея нинкъалчея балхах доала беркат.

Цу дакъе Ӏалаьмате бокха болх бу 300 эзар коммунистех латтача Ростовски областной. 305 эзар коммунистах латтача Краснодарски краевой, 155 эзар коммунистех латтача Ставропольски краевой, Дагестански (81 эзар совгӀа коммунист), Нохч-ГӀалгӀай (47 эзар совгӀа коммунист), Черсий-Балкхарой (42.5 эзар коммунист), Къулбаседа-ХӀирий (33 эзар гаргга коммунист) партийни организацеша. ХӀаьта коммунистий мутӀараш латт болхлой класса, къахьегача ахархойи интеллигенцеи толашагӀболча вӀналех.

Идейно-политически кхетам луча керттердар хина а хиннад, долаш а да марксистско - ленински, экономически дешар. Цунца йӀаьхий хул кадраш революционни теорица, партийни, советски идеологически балха хьалхалаттача опытаца, дӀадовзийт Ӏилмани техникани карагӀдаьнна нердадараш.

Регионе массенахьа хьаьй политически, экономически дешара шерра сеть. Дукха дукхагӀбола кулгалду болхлой хӀара шера цу системе дешаш хул е пропагандисташ, семинарий кулгалхой, лектораш болаш болх бу.

Шоаш наха юкъе беш бола организаторски политически болх КПСС крайкомашa, обкомаша, горкомаша, райкомаша моттигерча партийни организацеша. юххьанцарча партийни организацеша тӀолла чакхбаьха цаӀ Ӏеш, халкъа депутатий советашка, профсоюзашка, комсомолага, кхыча общественни организацешна тӀолла а бу.

Советски Социалистически Республикай 60 шу дизар — ленински къаман политика, пролетарски интернационализма сийлахь-йоккха идеяц толаш хилара дола къаьтта тешал. Коммунистически партена гонахьа кхы а чӀоагӀагӀа кхотабенна советски наха на юбилей дездир КПСС XXVI съезда решенеш кхоачашъеча керда толамаш дахарца, вай дуккхача къамех латта социалистически Даьхе йӀаьхегӀа ярa.

Книжка пайдане хургда партийни, советски болхлошта, идеологически активa, лакхерчея юкъерчеи дешара заведеней преподавателашта, кхыча наха.

Ш. АХМАДОВ, исторически Ӏилмай кандидат.

КАГИЙЧА КЪОАЛАША ДОККХИЙ ЗЕНАШ ДУ

Советски Ӏаьдал эттача хьалхарча денošка В. И. Ленина Россе къахьегамхошка дӀакхайкадаьд капиталисташка, помещикашка, кхыча эксплуататорашка хиина производства орудеши средстваши хӀанзчул тӀехьа беррагача наькха юкъара хургья аьнна.

Баьчча яхар бакъ а хиина дӀаэттад. Вай социалистически пачхахьалкхено шийн керттера декхар лоархӀ халкъа юкъара рузкъа — латта, хиш, заводаш, фабрикаш, транспорт, производства средстваш, орудеш, кхыдар лораделга.

Советски нах дог айдена боахк КПСС XXVI съезда решенеш кхочашъеш. Вай мехка цӀенъенна дӀаьннай къел, хӀара дийнахьа лакхлуш йоагӀа хьал-торо. Деррига сага дукхьа а деррига рузкъа юкъa долча а вай мехка цхьаккха а баьвн дац къоалде, социалистически доалахьенна тӀанкхуда. ХӀаьта а, халахете а, къоал долга цӀендена дӀадаьннад ала йиш йолаш дац тахан. Цу гӀулакхо хьахьокх деррига а шийна яхаш йола психологи цхьаболча наьха керта чура дӀаьнна йоацилга, шоай хьашташ ийчча бесса даь а, кхоачашдича сагота боацаш нах болга.

Цхьаболчарна хет балхара чуводаш маькха булка, сока банка йихьача лоадам боацца хӀама да, из дувца а ийац. Цох пачхахьалкхе къий а лургьац. Из нийса дац. Доккхача къоалашта нийсса деце а, цунга дӀакхоачаш ве ду «лоадам» боацача къоалаша а.

Ассиновски консервни завода шофер Алентьев лаьцав 34 банка баьцара горошек а кийца водачаре, цу завода тракториста Левашова яхьа араьккхи хиннай хӀаране чу итт литр чуйода сока шиш баллон.

Нагахьа санна цу тайпара бола нах итташ, бӀаьш хилча? Мел доккха да цер ду зе?

Цу тайпарча къоалашца чӀоагӀа къовсам лоаттабеш ца хилча халкъа боахама доккха зенаш хул.

ХӀанз долча законодательствагӀа кагий къоалаш дарах уголовни бехктокхаме оз РСФСР № 96 йолча статьяга хьежжа. Цу статьяй хьалхарча дакъо белгалдаьккхад кагий къоалаш дарах, общественни е административни воздействи с йиш йоацаш хилча, илх бетта чувалле, е цхьан шера товлуш болх бе ха, е 100 сом гӀод тох, аьнна.

Цу статьяй шоллагӀдолча дакъо уголовни бехктокхам оттабаьб машиннаькагӀа, е кхыча бесса хьаькьача, е дӀаоттаь латтача техниках оатхалаш яхача. Цу тайпара зулам даь моттиг хилча иля бетта чувалле, е цхьан шера условно суд ю, е 100—500 сом гӀод тох.

Нагахьа санна кагий къоал даь хьалха чуваьлла вале, цу статьяй кхоалагӀча дакъо дӀадех шин шера чувалла суд елга е 300—500 сом гӀод тохилга.

Судебни практике кагий къоал лоархӀ лочкъадьчун мах 50 сомага дӀакхоачаш бале. Цунца цхьана закона тӀа оттабаьбац доккхича е кагий ча къоала мах. СССР Лакхехьарча Суда пленумо из дош доалхаш белгалдьнихад, къоал доккха да е кагий да къоастадеш лочкъадьчун мах, е дукхал дийце а ца Ӏеш, цун халкъа боахама бола лоархӀам теркалбе безилга.

«Лермонтовский» совхоза скотника А. Л. Индербиева МТФ дочкъаьча 320 килограмма аьли мах 9 соми 66 кепиги ба.

Советски района ялати доакъари доакхача боахамашта юкъерча объединене хьайбаш лeладеш волча С. А.-М. Межидова шийн мотоцикла «Самашкинский» совхоза кхай тӀа а вена, 184 килограмм хьаькӀаш лочкъаьяй. Цар мах ба 10 соми 67 кепиги.

Индербиев а Межидов а уголовни бехктокхаме заав. Цхьабакъда, лакхе дувцараш кагий къоалаш дац. Цар халкъа боахама даь зе чӀоагӀа Ӏаткъеш да.

Кагий къоал даьр уголовни а ца оаош, административни бехктокхаме оза йиш я. Цох лаьца РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума Указа хьалхарча статьяи тӀа аьнпад: «...пачхахьалкхенна, е юкъарча боахама кагий къоал даь саг, нагахь санна из уголовни бехктокхаме оза везаш моттиг еце, административни бехктокхаме оз, е 10—50 сом гӀод тох, даь зе юхаметта а оттадийташ».

Кагий къоал эггара хьалха даь моттиг нийсъелча материал саго болх беча общественни организацега, е къахьегама коллективага, е новкъостий судага 3 ди даьалехьа дӀалу дош къоастадара.

Шу чакхдалалехьа шоалагӀа а кагий къоал деш моттиг нийсъелча материал 5 ди дaлалехьа суде дӀачулу.

Шелковской маькх еча заводе геттаре во лелаеш хиннай маькха-булочни изделей учет, во болх беш хиннай тӀакхокамe - пропускной пункт, социалистически доалахье лораяра де дезар даьдац. Иштта гӀулакх оттарах пайда эца безам болаш хиннаб кулга цӀена боаца нах. ТӀаьнкӀала шиннa булка а йоаьлаш, проходной арабоаллачара лаьцав Багасии Канисвп. Къоал даьрашта общественни воздействи яьй. Завода администраце де дезар даьдаре из къоал дергдацар.

Даьржа а дехка дезаш а да колхозийи совхозайи кхашкара ялат лечкъаделга. Кхана кагий къоалаш деча рех цхьаккха саг вита йиш яц бехктокхаме ца оаош.

«Аргунский» совхоза кхашкара Егорычевас 14 килограмм баклажанаши 2 килограмм сибазн лочкъадаьд. 3 соми 50 кепиги къоал даьд цо. Цу совхозера Муртабековас 16 килограмм хохаш лочкъаьбаьб. Уж шаккъе а административни бехктокхаме а оза, хӀаранена 50 сом гӀод техад, цул совгӀа боахама даь зе тахха а оттаьй.

Нагахьа санна кагий къоал даьчун 16 шу даьннадеце, даь зе такха оттабу даьй, е кхенза волчуга хьожаш вола саг. Цул совгӀа кхенза болчар гӀулакхашта йолча комиссе социамагӀа бехке болчарна гӀод тоха а йиш я.

Вай мехка хӀара шера дукхагӀа арадец халкъа эша товараш. Уж налага дӀакхачийтар духьа хадданза дӀа-са кхухь машиннаькъашка гӀолла, хиша, фоца лелача транспортана, автомобильашца. Уж товараш лоредеш СССР Лакхехьарча Совета Президиума 1981 шера 24 августе Указ тӀаийцад. Цу указе тӀа белгалдаьккхад моехьаш дӀа-са кхахьара нийтъьча транспортни средстваштa зе дича, е пломба хьаьккхача, е вагонаш, автомобилаш, контейнераш дӀакъовлаш йола устройстваш йоайийча 50 сом гӀод тохьлга. Моехьаш дӀа-са кхухьача кошка, контейнерни площадкашка бокъо йоацараш хила йиш яц. ГӀулакх а доацаш цу моттигашка нийсваннача 30 сомага кхоачаш гӀод тох.

Тахнача гучадоал кагий къоалаш дераш предприяте болх беш бола «шоай» нах болга. Из иштта хила тарлу кулгалхоша социалистически доалахье лораяра де дезар ца дар бахьан долаш. Цул совгӀа цо хьахьокх коллективе бе беззача бесса кхетама болх ца белга а.

Кагий къоалаш дераша административни органаша къовсам лоаттабар тоъам болаш дац. Берттера дар — социалистически доалахьенах на еттачарца мапар хургбоаца хьалаш массанахьа хьадела.

К. КОКУРХАЕВ, Нохч - ГӀалгӀай АССР заслуженни юрист.

Ӏилма — юрта боахама

КӀИ ФИЙГА НИЗ

Ленинградски агрофизически институтерча профессора Мошков Бориса кулгалдеча лаборатореш кораднad кӀа боарам боахаш тӀоагӀа беркате хилар а хӀаьта иштта хьалхагӀа Ӏилмана йоазаш ца хиина цо дий дара бохкалегаш а.

Институте къаьстта павильон дӀалоацача лаборатореш хьаьсаш массехк этажа тӀа да. Лаьттана меттел — керамзитови тӀоан гидропоникен. Дийнахьара сердал геттара дӀа а къайле, къаьсттача расписанегӀа хаьсашта хьалетасии дӀайоаеш латт низ бола лампаш. Массазарча хьалашка хулаш боацача тайпара лакха кхебу укхаза салата, кабуца, томаткий, баьцаш комарий, смородина хьувкъам.

ХӀаьта кӀано — тохкамий керттерча объекто — Ӏилмахой цецбаьхиб цу тайпарча башхалонаша, белгала аьлча, уж шеко йолаш а ца хилначо цу тайпарча продуктивносто. Масала, шоллагӀарташ йолча кӀи хӀара хаьлто 200 грамм фийгаш деннад, хӀаьта хӀара канах 150—160 фийг баьнна. Бакъдар аьлча, дукха-м хиннадац цу тайпара хьалгани [illegible].

Эксперименташ еча хана чӀоагӀа фотосинтез йича кӀан ихы тайна ка бола ялташи геттара дика дегӀаххад. шоргта вегетацешни масса душ хиннай, хӀаьта фийгаш — геттара вӀеанга. БоаррамагӀа фотосинтез йича — кхыча бесса. «Цо уйла тӀаэзар тха, — йоах профессора Мошков Бориса, — Ӏилмана довзаш доаца чухьара нӀаьаш баьцовгӀай хилара. Цхьацадола хьалаш нийсделча, гучадуваш а хьувкъама ихел ховдаеш а да уж.

ХӀанз юрта боахаме лелаеш хӀама да, массаза а яхар ио, ялаташ диста дӀадувлга — гектара тӀа 5—6 миллион фийг, дистагӀа ие дув, дикагӀа да аьнна а хеташ. Цу хена, кхетадеш ма дарра, цхьан фийгах алхха цхьа из хьахул. Цхьабакъда, дукхача шерашка цу тайпарча хьалашка тӀадувлача кӀана хӀаьта а «дагадоагӀа» дукха шолгӀараш а йолаш тӀадуала низ болаш ше хиина хилар. Цу тайпара «Ӏалама совгӀат» хьа ца эцаш дита мегаргдац».

ХӀанзарча агрономаша, хьатӀахургболчар хӀаьта а веза а, пайда эца беза, — аьнна хет профессора Мошковна, — ка болча ялатий индивидуальни продуктивностах, хӀана аьлча таьнна хьалхерча замалашкахьа дена хьа пайда ийбу гаьний индивидуальни продуктивностах — совий бешамаш лелаерашна е доаннaчох — хьайбаш леладераша.

Из — Ӏилмахочоа хетар — бакъду Казахстане — бӀу ца болаш дола лаьтташ веладу оалача зоне Ерригсоюзни ялата боахама Ӏилма - тохкама института специалисташа беча байко. Опытни участкашка естественни хьалашка боарам кӀезигагӀа а болаш — квадратни метр тӀа 180—200 фийг тоссаш дӀадийнад цар бӀаьстац юкъе дув кӀа. ХӀаьта кӀин индивидуальни продуктивностах пайда эцара чотах лакхагӀа баьннаб царна хьувкъам, иттазза дукхагӀа фу тоссаш дӀадийнача нхай тӀарчул.

— Цудухьа, — йоах Мошков Бориса, — кӀезигагӀча бoараме фу тоссаш дӀаде кӀин керда сорташ сихагӀа хьаде хьажанза дергдац. Из болх чоалханен дукха ха эшаш ба, гучох, хадданза къахьегаш 15—17 шу дакха дийзача а мегаш. Цу тайпара, кхы а боккхагӀча лоархӀаме хул доагӀ-доагӀача искусствени хьалашка еш йола опыташ.

Масала, Ленинградски агрофизически института лабораторешка ка бола культураш ебаяра темпаш хӀанзале а шера пхе ноахалга кхаьчай. Мошков Борис дог тийша ва, моллагӀча баьцовгӀай продуктивность хӀанзалца вайна гучаьнначул дукха а лакхагӀа хиларах. Цуига кхача гӀерта деза вай. Кхоана йоагӀаргйолча агрономе дӀадехаргда культурийн баьцовгӀай геттара керда сорташ кийчделга. Шийн аргӀанна хӀанзарча агрономе латта леладераш цӀайиза а ца хиннача, духхьал фальгаца мара ювцаш да хезача технологеца тӀанкхоачаргболаш йола эксперименташ е еза.

Иосилла ЯМПОЛЬСКАЯ, АПН корреспондент.

МОСКВА. ЦӀЕ МАЙДА

Хадданза ца соцаш нах-ух В. И. Ленина Мавзолее.

Н. МАЛЫШЕВЕИ А. СЕНЦОВЕИ сурт.

ТАСС фотохроника.

СИЙЛАХЬ-ЙОККХАЧА КОТАЛОН 40 ШУ ДУЗАШ

КЕРТТЕРДАР — МАШАР ЛОРАБАР

ЦӀаргӀа мел волчул хьалха тьагӀетта, коа-корта кулг тохаш хул ва. Дячна доамкинарга ший тайшара ӀубренаргӀ зариджа я дуи. Ара шийла я. Сийсара доладенна лоа хӀанз а ца соцаш делхаш да. Из тьнаш тӀа, цӀевой тховнаш гӀа, карташ тӀа кӀаьда ювретӀа санна улл. Говзача хуложнико дилла сурт санна нъегаш да Суржевски доньваш. Юхьа тӀа ӀотӀалийта лай чоалнаш кулг хьекхи дӀа а йоахаш, мархӀ бизза даьккад дахча а кӀеча чухаха кийчвенная Султан Габесович.

ЦӀаьхха хоа арадовлача корагӀа цӀелг бетташ хоз цун. Султан Габесович юхакьежача бӀаргаго кора тӀа латта шин шу даьнна вийнй воӀ Руслан. Из цӀагӀа дӀачувалалехьа ведда духьала воагӀа кӀаьнк. ТоӀӀаваь даь-де марxӀа в ведди, совлоз хахи ара вига со, яхаш дехар ду цо.

— Дадий мукъа ваи. Цул балха вала веза. — Йоах даь навас Александра Фомичнас. — Намеца воагӀий хьо? ВоагӀа! Хьакъкъала корта ба-кх, Руслан, хьабар. ХӀана вовинта барзнъаш тӀадийхача гӀоорда-кх вай.

Ма сиха дӀайода-кх заӀ Селхан долаш санна хет 17 шу дьнна Энгиноев Султан вонихагӀвола пионервожати а волаш, юртарча школе хинна, цул тӀехьагӀа комсомола Псердахски районна — инструктор. 1941 шера апрель бетта ЦӀена Эскаре гӀулакх дешш а волаш наьнагга ядора цо: «Бутт совгӀа за яьнча эскаре гӀулакх даь а яьнна, цӀакховчаргва со.

ЦхьабаькъЛа, салтечун Энгиноеви ше яххача хала цӀакхача кхел хиланзар. Сатийсар, дагалаьттар гаьнна тӀехьашна даьлар. ТӀом болабелар. Даймохк лорабаран бола бехктокхам ше ма барра духьала эттар хӀанз цун.

— Дуьнен хозне кӀча санна хетар, — дагалувц хӀанз къаьнача бӀухочо. Йоагача цӀераша, делхача бомбаша, снарядаша сигале Ӏаьржкъьлир. Дотташ дар цӀеноюш, хьуьнаш, кхашкӀара ялаташ. Вераша, кхалнахага, беррига мехкий бокхха бала кхачар.

Султан Габесович тӀом беш хинна КъулбасердаМалхбузен, Закавказски фронташка. Курск, Воронеж, Брянск, Туапсе... Шаккха а йицъургйоацаш шоай лер йитай цу городашна Энгиноева дег чу. Къаьстта дика дага воагӀа цун Туапсена гаьна боацаш хинна тӀом. Уххала гулбенначбар немций дивагӀбола бӀухой. Старшина Энгиноев юкъе хиннача отряда хьалхашка оттадаь деххар дар фуннагӀа даь а, № 125 йола лакхале хьа а даьца, цига дӀаеӀоагӀлулта.

ТӀагӀертача моастагӀашна дивизецара бувлим хоалабир отряда. ТӀема ихоачам дукха бисабацар, мала чий дацар. ХӀаьта а лакхале хьалоацилга Ӏалаццар вай бӀухоша. Аьрда оагӀорахьа цӀера ала бетташ яр моастагӀий дзот. Из фуннагӀа даь а дӀа ца яьнхача ярйолаш яцар. Шийротацара 5 бӀухо а яьнкхи. фашистий вӀоагӀале йолча оагӀорахьа текхаш тӀаволаделар Султан Габесович. ТӀеттьара чакхьдлар боарам боацаш йӀаьха хинна 300 метр. Лоаца хилар латар. Немций 14 салтеи эсарий духьале ергйолаш яцар. Ца яьлаш сецар 4 пулемет.

Хьалхашка оттадаь деххар кхоачашдеча лайра дакъа лоацаш хиннача С. Г. Энгиноевна «За отвагу» яха медаль елар.

Из цхьа эпизод мара яц Султан Габесовича тӀема биографецара. Коталон ди хьатӀаьхкаччалца фашистех латаш хиннав из. 1945 шера Ивановски областе йолча Юже яхача городе вар Султан. Уххаза лийзар волчий дӀамигача сага орсий йоӀ Сбитнева Александра.

— Хала ха яр из, — дагалувц Александре Фомичнас. ЗӀамига йолаш дан наьнен доацаш йисар со.

Бо долаш хьалхийнача йиӀига бенам хилар деррига а ший вахар бераша дувза. Педучилище йисте а яьнкха, цох берий беша воспитательница хул. ТӀом болабеннача хьалхарча деношка дена дей а бус а болх беш яр берий беш. Уххаза вайзар цунна Султан.

Ивановски, Фрунзенски областашка баьхаб уж. ХӀаьта а Султана безам дукхагӀа даьй баьхача — Долаков бар. Нахаца товш, дог цӀена йола эрсий кхалсаг тергара сар санна тӀайдар юртахоша. Султан бувзама районни узле балха вахар, цох электромонтер хилар. Сесаг юрта почтальон яр. Дика дезал кхебаьб цар. Йоӏо Зинас Пятигорски фармацевтически институт яьккхай, ХӀанз вай республика аптечни управлене балха я. Эрсий дикача зӀамигача сагага Федоров Сергейта маьре яхай. Ираз долаш ях. Ши бер да цар: Иван Станислав.

Ала йиш яц юртахоша атта тӀанийцар вохчий йоӀ эрсечувга маьре яхалга. Дувцараш дукха дар. ХӀаьта Энгеноевгӏар дезале корзагӀбаьнна хӀама хиланзар. Пхъарчоа раьза воацаш хиннача дас аьлар: барт тайпа бахе бита. ХӀанз Зина маст-каста ший дезалца хьоашагӀа ух.

ШоллагӀа йолча йоӏо Лизас Тбилисски консерватори яьнкхай. Ши бер а долаш Мангышлакски областа Узень яхача городе ях из.

Люба — кхоалагӀа яр — районни центральни больнице медсестра я. Володи Мангышлаке «Ӏаьржа дошув» доаиххачарна юкъе ва. НаӀибя Русланн — сварщикаш. Эгтара зӀамагӀа вола Сергей юкъера школа йисте а яьккха, эскаре ваха кийчлуш ва.

Дайместка дехкар дӀадена, дика дезал кхебаь, хӀана салаӀа божо йолаш вар Султан Габесович а цун сесаг Александра Фомична а. ХӀаьта а хала да балхага ваьннача сага цӀагӀа Ӏохайна вагӀа. ТӀема а къахьегама а ветеран хӀанз егорь на шоай юрта.

Вицбеннабац бӀухочов шийца тӀем тӀа хинна новкъостий. Каст-каста письмош ух цунга № 119 йолча къаьсттача стрелкови бригада разведкай начальник хиннача Ф. С. Курышевгара, цхьан полке хиннача В. Ш. Шахмурзаевгара, А. М. Мальсаговгара. хьычаргара. Коталон ди долча хана вӀашагӀбетталу тӀема доттагӀий.

— Тахан дуьнен тӀа керттера дар да тӀом юхатохилга. Тхона бӀаргадайнача тӀема унзарча суртах лораде деза бераш, кхувш боагӀараш — ераш ба-кх уж лорабе безараш, — аьнна Ӏокхайда вийний воӀ хьал а айваь, велакъеж Султан Габесович.

З. СОЛТУКИЕВА.

Лоамая юрта.
Х. Б. ИСРАИЛОВА сурт.

ЗАНЯТЕШ ЧАКХЪЯЬННАЙ

Методисташ - консультанташ кийчбеча республикански школе ладувгӀарий 5 дийнахьа хинна занятеш чакхъяьннай.

Курсашка хинначар ладийгӀар марксистско - ленински теоре, парте политика а идеологически балха а актуальни проблемаех йолча лекцешка. КПСС исторе, философе, политэкономе, КПСС экономически политика, Ӏилман коммунизма, партийни дешара педагогикан психологея, логика цхьадолча, дешаех, пропагандистий могт шаьрбарах лаьца яр уж.

Деша баьгӀараш семинарски практически занятешка хилар. Къаьстта терам тӀабахийтар секцийни занятеш чакхъяхара. Курсашка хьехаш хилар партийни болхлой, вузашкара Ӏилманхой.

Занятеш чакхйоалийташ ладувгӀараша партийни дешара методиках лаьца рефераташ яьъара задатеш елар.

Л. КОДЗОЕВА.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

Военни обозревателa заметкаш

ЦӀАЬКХА А АНГЛЕИ ФРАНЦЕИ ЯДЕРНИ ПОТЕНЦИАЛАХ

Женевера советско - американски переговораш ковнъа яхара тӀаерзаяь йола Европе алхха Англеи Францеи яраш миссел мера ракеташ яа хилийта аьнна йола Советски Союза керда предложени «кхоачам болаш яц» яхаш кхайкадеш ба Малхбузен цхьабола деятельш непайоазон органашк. ХӀаьта, ховш долчча бесса, йоаггӀашехьа тӀа ца эдаш йитай из Вашингтоне, Лондоне, Париже. ХӀаьта официальни Бонна ший оборона министра Манфреда Вернера дешашца духхьала заявлени йир, «Москва ихы а чӀоагӀагӀа яла ела шийна хетараш, тӀара» аьнна. Кердача советски предложенена критика ераша духьалайоахача фальшиван аргументашта юкъе да англо-французски потенциал «эсала» я яхаш йола харц дараш а.

Цунда дувзаденна дага йохийтаргьа вай хӀара харддар бакъде гӀерташ воацача сагага цу потенциала хьакъехьара кийса характеристика яхоачийтаргйола я, хӀаьта из фу тӀулакха лаьрхӀа я дӀагойтаргдола а цхьайола массанена а йовзаш йола факташ.

Эгтара хьалха арга вай, англо-французски ядерни потенциал кхаь ядерни держава — США, Великобритане, Францие — героах латтача НАТО юкъарча ядерни арсенала дакъа да аьнна.

Великобритане ядерни вӀзаш ОСВ процессо чулоацаш цахилар бакъан долаш, уж, кхетадеш да, ца лоархӀаш дита йиш яц, НАТО мехкий Европера гаьна кхетара яиз юкъера болча ядерни средствай юкъарча боарама юкъе, вешта аьлча, НАТО чудоагӀача малхбузен европейски мехкий территоре тӀара е цар фордий акватора тӀара хьахийцача Советски Союза чӀоагӀа лоархӀамеча центраш хӀамаш етта торо йолча средствашта юкъе.

Нагахьа санна Малхбузен Европа мехкий территоре тӀарен царех йовхаш йолча фордий акватореш тӀарен СССР территоре тӀарча объекташие кхача йиш йола НАТО мехкий керттера ракетки авиационни ядерни герзаш лаьрхӀача, цу тайпара йола носителаш, ховш долчча тайпара, 986 я НАТО, царна юкъе я 723 американски 263 англо-французски яраш. ХӀаьта ерригаш я уж гаьна кхетара яиз е действе радиус 1000 километрагара 4500 километрага кхоачаш йолаш Уралага кхаччалца йолча советски территорека тоха йиш йолаш.

Хозза лаьрхӀача кшта я Великобританеи Францеи ядерни потенциал духхьала гаьна яхара яиз юкъера болча средствашка диллача.

Форда тӀа базировани йола «Поларис-А-3ТК» яха английски ракеташ (64 я уж ерригаш) 4600 километр яха йиш йолаш а кхоъ ядерни боеголовка йолаш я я. Гаьна кхетара яиз юкъера бола лаьтта базировани йола французски баллистически ракеташ (18 я уж ерригаш) 3700 километр яха йиш йолаш я, хӀаьта М20 яхача хи кӀал гӀолла лелача лодка тӀара (уж дерригаш 80 да) баллистически ракеташ 3300 километр йолхаш я. Шин малхбузенъевропейски держава ядерни потенциала чуйоагӀача «Вулкан» яхача английски самолета (ерригаш а 55 машин я уж) действе радиус 4800 километр я, хӀаьта «Мираж-IV» яхача французски самолета (ерригаш а 46) — 1600 километр.

Шинна а малхбузенъевропейски ядерни державашта потенциали хӀанз сихъаь модернизаци еш я, дукхагӀа боеголовкаш тӀалатта ракеташ уттаира чотах. Ниттa, масала, Великобритане «Поларис» яхача ракеташ тӀа хӀанзарча кхаьнне метта яих боеголовка оттаю (хӀаьта «Поларисаш» метта «Трайденташ» уттанйча 8 — 14 хургья уж). Францие лерхӀ молоблочни головной доакъош долча ракетий метта ворхӀ боеголовка яраш оттае: ниттa лаьрхӀа да 1990 шу тӀакхоачаш хи кӀал гӀолла лела атомни ракетоносцаш ворхӀнега кхоачаде (хӀанз—5). Нагахьа санна чот боеголовкаш лерхӀаш делеш хилча, Англеи Францеи йиш я цхьара аӀе: хӀана укх сахьате — 340 ядерни заряд, 1985 шу тӀакховчаш — 130 Мт низ бола 600 гаргга заряд, хӀаьта 1990 шу тӀакхоачаш — 170 Мт низ бола дукха хӀама ца эшнаш 1200 заряд. Цу тайпара, англо-французски ядерни средствашта модернизаци йича шинна а держава арсенал хӀанзарчунца нийсйича 1990 шера алсамьяргья цкъа хьалъайёча ядерни боеприпасий дукхалга диллача кхоза совгӀа.

ХӀаьта ховш долчча бесса, М. Тэтчера правительства английски хи кӀал гӀолла лелача ракетаносцаш тӀа оттае лерхӀа «Трайдент-2» яха американски баллистически ракета ший тӀом бара тороаш практически «МХ» яхача хӀанзарча ханарча лаьтта базировани йолча континентальни юкъерча баллистически ракета яраш санна йолхаш хургья, вешта яьлча, хьа а тохале дӀатохаш йола герз хургда. Духхьала цхьан Англе хургья тӀакхха 900 гаргга Ӏалаьмате нийса кхеташ йола боеголовка.

ТӀема гӀулакхашка диллача цу тайпара ракеташ сенна лаьрхӀа я, цар тӀом бара тороаш мелли, уж фу дулургдолаш я хӀара хӀаман уйла еш волча саго кхетаде дезаш хӀама да: цар яхача йиш я миччахьа СССР территоре тӀарча объектага.

Англеи Францеи ядерни потенциал «эсала» хиларах йолча малхбузехьарча тезисах дийцача, лакхе йоалаьча фактически данеша йиш хулийт из юкъе деиз юхе кхаччалца харц хилар цӀаьхха а кертагӀдакка. Англо-Французски ядерни потенциал ерриги а цуи керттера дакъа а ракеташ а чулоацаига диллача тоъал низ болаш, хӀаьта СССР, кхыгӀа социалистически мехкий оагӀорахьа хьожаьн а я. Массанена а ховш хила деззаш да, Францеи Англеи ракеташ зеина доаца «каьхата цӀокъ» доацилга. Духхьала «Поларис» яхача английски ракеташ тӀа хӀана йолаш йолча СССР тӀакхьожальча 192 ядерни боеголовка низ а ма бий 1945 шера Хиросима йохаяьчунчул 3000-за бокхагӀа.

Цу тайпара, хьалхарча юхьите латтача американски средствал совгӀа Советски Союза духхьала латт Малхбузен Европе хаддаза модернизаци еш доле а Европерча низий юкъара баланс лоархӀаш теркал ца еш йита йиш йоаца а Францеи Англеи ядерни баланс. Цу деша хьакъехьарча СССР воаицех дийцар 1981 шера ноябрь бетта «Шпигель» яхача журнала хаттарашта шие жопаш телаш Л. И. Брежнева а. Цо аьлар: «НАТО гӀоларча США союзникий ядерни потенциал а лерхӀинза иртаьц лхача хана оаха де ялар да, духхьала долаш дараш лерхӀар. Советски Союз гӀертац духхьала уж потенциалаш жӀеанъе. Тхона лоархӀаме я юкъара итог, юкъара баланс».

Из сов нийса позици низ боханза я тахан а. Воквовца тӀема разрядка кӀийлен тӀарча, принципо — нийсхоив цхьатаррача кхерамзлени принципо дӀадехарашка хьежжа я из.

Василий МОРОЗОВ.
(АПН).

ПАТРИОТАШ КХЕБАР — ЛОАРХӀАМЕ ГӀУЛАКХ

Кхувш йоагӀача тӀехьенна кхетам балара балха юкъе лоархӀамегӀа йола моттиг дӀалоацаш да царна тӀема-патриотически кхетам балар. Дошалгьай - Юртарча № 1 йолча юкъерча школа педагогически коллективо дешархоша тӀема - патриотически кхетам балара балха ларде эц КПСС XXVI съезда решенеш. Цу тайпара кхетама болх дӀахьош хьехархоша къаьстта а теркам тӀабохийтарех да лекцийни пропаганда яр. цунца дешархой шоай Даьхе дукхаезаш хургболаш кхебар, цун сий лораде Ӏомабар. Цунца дувзаденна тха школи дешархошта лекторий группа йиийнай тайп - тайпара лекцеш, масала, царех я «Даймохк лорабар — СССР хӀара граждашна сийлен дехкар», «Советски халкъа турпала гӀулакх», «Советски Ӏаьдал бахьан долаш лира къовсам лоаттабаьраш», кхыйраш.

Белгалдаккха дезаш да, тӀема - патриотически кхетам лучадаькъе дика моттиг дӀалоацарех тха школе болх беш йола революционни а тӀема я сийлен музей хилар. Цу чу вӀашагӀтеха я революце, граждански тӀема, Сийлахь - боккхача Даймехка тӀема ветеранех йола дукха материал. ХӀаьта из материал стендий, альбомий хьисапе кийчъьй школе. ДукхагӀча даьхе из материал а дукха санъердаме сурташ а гулдераш ба «Цхьанкха вицвенавац, цхьаьккха вицденнадац» яхача девизах болх беш бола цӀе лерйоахараш.

Дика кийчъьй дешархошта шоай кулгашца «В. И. Ленин СССР Герзашцара Низаш», «Вай мехкахой — Сийлахь - боккхача Даймехка тӀема доакъашхой», «Вай мехкахой эскаре гӀулакх дешба» яхараш а, кхыраш а санна йола стендаш. Цхьайолча стендий я альбомий а материалаша бераш довзийт вай сийрда тахане яккха гӀерташ къовсам лоаттабеш тайп-тайпарча къамий вказаш - интернационалисташ хинна хилар. Царех ба: эрсе С. М. Киров, гуржие Г. К. Орджоникидзе, гӀалгӀа ГӀ. Ахриев, нохчо А. Шерипов, кхыбараш.

Берий дешашка дика лер юташ а тӀема-патриотически балха дика форма а я тӀема ветеранашца хулаш дола вӀашагӀкхетараш. Цу гӀулакха дикка йоакхо ю тха школе. ВӀашагӀкхетарашка а денал дарий урокашка а тӀема ветеранашта дийцад вай сийлаьча Даьхен дуккхача къамех болча къонахашта карагӀдийнача турпалча гӀулакхех.

Тха юрта Крепость оалача моттиге да Сийлахь - боккхача Даймехка тӀем тӀа байнараш дегӀа памятник, цун шефство лелаеш, цунга бӀаргдокхаш. Ӏуве деш ба школа пионераш. Цун юкъе чакхйоех оаха коталон Денна — 9 мая, Сийлахь - йоккха Октябрьски революци яьннача денна — 7 ноября техаь йола торжествени линейкаш.

ТӀема - патриотически кхетам луш берий дешашка дика лер ютарех да ниттa революце а тӀема а сийленца ювзавеннача моттигашка походаш, экскурсеш яр. Цу тайпарча походашка а экскурсешка а даха хиннад тха школера бераш ТӀой-Юрта, Долакха - Юрта, Экажкъон-гий - Юрта, СурхотӀа, лоаман гӀалгӀайчен исторически моттигашка. Цу походашка бахачара дешархоша гулъьнча материалех хьакийнай стендаш, альбомаш. Цул совгӀа, тха дешархоша экскурсеш яьй Назранерча революце, тӀема, къахьегама сийлени Мужечарча Серго Орджоникидзен музеяшка.

С. ОЗИЕВ.
Назрановски района Дошалгьай - Юрта рча № 1 йолча школа директор.

БРАЗИЛИ. ЧӀоагӀа хий чу а кьийдда 80 сар гаргга вах боабаьб Минас - Жерайс яхача штата административни центре городе Белу - Оризонте. Кхо эзар саг висав тховкӀийле йоацаш. Хиво йоаьй города дукха кхачак запасаш.

ЧӀоагӀа догӀаш деддарах йистошкара хьалъайденна Аррудас яха доца хий Белу-Оризонте кхотабенна нах бахача квартала́шта хӀана а кхераше да. Стихий бахьан долаш зулам хиннача наха гӀо дара йола мероприятеш чакхйоахаш я правительство.

СУРТА ТӀА: стихийни зулам хиларах тхов-кӀийла йоалаш бисача наха маьнх дӀаекъаш латт.

ЮПИ—ТАСС телесурт.

ТЕЛЕВИДЕНИ

20 ЯНВАРЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.45 — «Милод ... [illegible]».
9.15 — «Мальчи мух» яха телевизионни дукхасерийни художественни фильм. «ЦӀаверзар» яха 2-гӀа дакъа.
10.20 — Телевизионни документальни фильм.
10.30 — ... [illegible] ... Ерригроссийски конкурса дипломанта И. Ашуловска.
11.15 — «Кердадараш».
14.00 — «Кердадараш».
14.30 — Документальни фильмий программа.
15.45 — «Захан ... [illegible]».
16.00 — «... [illegible]».
16.45 — «Шахматий школа».
17.15 — «Оранжа» ... [illegible] концертни зал.
18.00 — Миллионний ленински университет. «Ши дуне — ши ... [illegible]».
18.30 — «ХӀара сурта тӀа — ... [illegible]».
18.45 — «Тахан дуьнен тӀа».
19.00 — «Охла школьни БАМ».
19.30 — «Халхар ду «Лиесма» яхача ансамблос» яхача фильм-концерта премьера.
19.50 — «Мальчи мух» яхача телевизионни дукхасерийни художественни фильма премьера. «Денош» яха 3-гӀа дакъа.
21.00 — «Ха».
21.35 — «... [illegible]».
22.30 — «Тахан дуьнен тӀа».
22.35 — «Пиксарелло Галина». Фильм-концерт.

II ПРОГРАММА

8.00 — Ӏуйранара гимнастика.
8.15 — «... [illegible]». Ӏилман-популярни фильм.
8.35, 9.35 — Н. А. Некрасов. «... [illegible]», 7 класс.
9.05, 12.00 — Испански мотт.
10.00 — «С. Гудзенко ... [illegible]».
10.35, 11.35 — Зоологи. 7 класс.
11.00 — «Ненан мотт».
12.30 — Юкъера физика, 10 класс.
13.00 — «В. Афонсоски мастерской чу».
14.00 — «Потемкин» яха броненосец». Художественни фильм.
15.45 — «Кердадараш».
17.05 — «Эстафета». Грозненски телестуде фильм.
17.25 — «Къахьегамна хьалхе сий а!». ЦӀе байрача ... [illegible] «Грозтрубопроводстрой» треста коллективах.
17.55 — Киножурнал.
18.05 — «Нохч-ГӀалгӀайчен ... [illegible]».
18.25 — Дезала педагогика. ... [illegible]
19.00 — «Халкъа ... [illegible]» (нохчий меттала).
19.30 — Хоккейх йола СССР чемпионат. «Динамо» (Москва) — «Крылья Советов». 2-гӀа, 3-гӀа периодаш. Перерыве (20.00) — «Байса даьхьала хийла шун, берашӀ», «Аленький цветочек» яха мультипликационни фильм. 6-гӀа дакъа.
21.00 — «Ха».
21.35 — «... [illegible]». Художественни фильм.
23.00 — Баскетболах йола европейски чемпионий кубок. Мала... «Цибона» (Загреб) — ЦСКА. Югославера передача.

21 ЯНВАРЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.45 — Д. Д. Шостакович. ... [illegible] лауреата В. Петрушанскийс дӀаболаш йола номер 2 йола соната». Фильм-концерт.
10.15 — «Мальчи мух». Телевизионни дукхасерийни художественни фильм. «Денош» яха 3-гӀа дакъа.
10.25 — «... [illegible]». Документальни фильм.
10.50 — Ерригроссийски ... [illegible] конкурсий лауреата С. Слепокурова выступлени (балет).
11.15 — «Кердадараш».
14.30 — «Кердадараш».
14.50 — Ленинах йола документальни фильмаш.
15.45 — «КхуьшбоагӀараш ... [illegible]».
16.45 — «Массанеса ... [illegible] стадион».
17.15 — Коммуниста гурт-сибат советски изобразительни искусстве.
17.30 — Харьковски искусствий институте студентий дари ... [illegible].
18.15 — «Ӏилмани ... [illegible]».
18.45 — «Тахан дуьнен тӀа».
19.00 — «Вай бераш». Киноморсоша.
19.05 — «ДоттагӀал». Телевизионни журнал.
19.35 — «Юха а ... [illegible]». М. Горький цӀерагӀча Ленинградски академически ... [illegible] драматически театра фильм-спектакль.
21.00 — «Ха».
21.35 — А. Дворжак. Фортепианон концерт.
22.30 — «Тахан дуьнен тӀа».
22.45 — Теннисах йола Европе командий чемпионат. СССР сборни — Англе сборни.

II ПРОГРАММА

8.00 — Ӏуйранара гимнастика.
8.15 — Ӏилман-популярни фильм.
8.35, 9.35 — Истори. 4 класс.
9.05, 13.10 — Английски мотт.
10.05 — ВТУ дешархошта. Астрономи.
10.35, 11.40 — Истори. 7 класс.
11.05 — Ӏуйдерхой ... [illegible] М. Пришвина ... [illegible].
12.10 — «... [illegible]».
12.40 — Къахьегама цена советски изобразительни искусстве.
13.40 — «Звездочет». Телевизионни журнал.
14.25 — «Сийлахь - боккха Даймехка тӀом» яха киноповесть. «... [illegible]» яха 10-гӀа фильм.
15.15 — «Кердадараш».
17.33 — «Хьо горизонташ».
18.00 — Фильм-реклама.
18.10 — «Нохч-ГӀалгӀайчен ... [illegible]».
18.30 — Ӏилман - популярни фильм.
19.00 — «Телезуп» (нохчий меттала).
19.20 — Киножурнал.
19.30 — ... [illegible] «Грозненски ... [illegible]» ...

20.00 — «Байса даьхьала хийла шун, берашӀ», «Аленький цветочек» яха мультипликационни фильм, 6-гӀа дакъа.
20.15 — Машар лорабара Советски Комитета председателя Ю. А. Жукова беседа.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Железный поток» яха художественни фильм.

РАДИО

20 ЯНВАРЬ
I ПРОГРАММА

6.00 — Передачий программа (эрсий меттала).
6.45 — «Микрофонца Грозне гӀолла» (эрсий меттала).
6.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
6.25 — «Ленинан некъ» газета обзор.
6.40 — Ланнаш, Дальхьаш, ... [illegible] (нохчий меттала).
11.15 — «Ӏилма — производствона» (эрсий меттала).
11.30 — «СалаӀара минуташ» (гӀалгӀай меттала).
11.45 — «Парте планаш — халкъа планаш». Беседа (эрсий меттала).
15.15 — «Патриот» яха радиожурнал (нохчий меттала).
15.30 — Реклама.
17.15 — Передачий программа. Хаоттамах бола хаам (эрсий меттала).
17.18 — «Общественни порядок ... [illegible]» яха радиожурнал (эрсий меттала).
17.30 — В. Сорокин. «Ленин ... [illegible]» яха кантата (эрсий меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гӀалгӀай меттала).
18.30 — Хоамаш.

II ПРОГРАММА

18.00 — С. Баруздин. «ДӀадахар ... [illegible]». Радиопостановка (эрсий меттала).
19.12 — «Цугаева Сусьяна ... [illegible]».
19.37 — «Хьежа Нахтӏамат». Х. Сафоновка дувцар.
20.17 — «Къона ... [illegible]». Концерт.

21 ЯНВАРЬ
I ПРОГРАММА

6.40 — Передачий программа (эрсий меттала).
6.45 — «ХӀара ферма лакха дешашка а хьадар дукхагӀа а ... [illegible]». Беседа (эрсий меттала).
6.10 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
6.23 — «Сердало» газета обзор.
6.30 — Передачий программа (нохчий меттала).
6.35 — Передачий программа (гӀалгӀай меттала).
6.40 — «ГӀулакх дуйла ... [illegible]». Опера (нохчий меттала).
11.15 — «... [illegible]» (гӀалгӀай меттала).
11.30 — «Ферма цӀена ... [illegible]» (нохчий меттала).
11.45 — «... [illegible]» (нохчий меттала).
15.15 — Хьайбанах лелачарна ... [illegible] концерт (эрсий меттала).
16.00 — Передачий программа. Хаоттамах бола хаам (эрсий меттала).
16.01 — «... [illegible]» (эрсий меттала).
16.14 — «... [illegible]» (гӀалгӀай меттала).
16.31 — Хьайбаш лелачарна ... [illegible] концерт ... (нохчий меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гӀалгӀай меттала).
18.30 — Хоамаш.
18.40 — «... [illegible]» яха радиогазета (гӀалгӀай меттала).

II ПРОГРАММА

18.00 — Э. Ставский. «Деррига ... [illegible]». Радиоспектакль (эрсий меттала).
19.24 — ... [illegible] М. Озиевс (нохчий меттала).
19.53 — Б. Зязикова ... [illegible] (гӀалгӀай меттала).
20.07 — А. Шахбулатова илли.
10.25 — «Дагалоттам ца хилар».

Хаоттам

Тахан республики гӀоллеи Грозней моркхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, малхбузехьара секунде 3—8 метр чӀоагӀа мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике —2+3. Грозне 0 градус йолаш хилеи тарлу.

Кхоана моркхаш а йолаш, лоа а делхаш, малхбузехьара секунде 7—12 метр чӀоагӀа мух а хьекхаш хилеи фегара температура бийсана 6—11, дийнахьа 1—6 градус шелал йолаш хилеи тарлу.

Метеостанца.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковски, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителя — 2-85-07; бехктокхама секретара — 2-84-66; отделий: партийни вахара — 2-54-04; промышленностех транспортех — 2-65-01; юрта бовхала — 2-47-84; культура — 2-84-75; кехай — 2-56-87; корректорске — 2-80-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-66; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-84-75; писем — 2-56-87; корректорская — 2-80-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ05017. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковски, 92.

Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92.

Заказ № 299.